

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ**

«Η Διαφορά Ελλάδας – Τουρκίας για την Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου»

Διπλωματική Εργασία για το Προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Κοντέλλη Άρτεμις

20 / 09 / 2004

ΧΙΟΣ

Κοντέλλη Άρτεμις

«Η Διαφορά Ελλάδας – Τουρκίας για την Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου»

20 / 09 / 2004

Διπλωματική Εργασία για το Προπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών

Συγγραφέας: Άρτεμις Β. Κοντέλλη

Επιβλέπων: Π. Σιούσιουρας

ΧΙΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	6
Εισαγωγή	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	7
Η Υφαλοκρηπίδα	7
2.1. Η Γεωλογική Έννοια της Υφαλοκρηπίδας	7
2.2. Το Νομικό Καθεστώς της Υφαλοκρηπίδας	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	15
Η Ελληνοτουρκική διαφορά για την	15
Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου	15
3.1. Το Ιστορικό της Υποθέσεως	15
3.2. Οι θέσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας για την Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου ..	24
3.2.1. Οι ελληνικές θέσεις	24
3.2.2. Οι τουρκικές θέσεις	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	27
Συμπεράσματα	27
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	31
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	35

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μία απ' τις σημαντικότερες ζώνες εθνικής δικαιοδοσίας είναι και η υφαλοκρηπίδα, μία ζώνη τεράστιας οικονομικής σημασίας, αφού διαθέτει πολλούς φυσικούς πόρους και προσεγγίζεται σχετικά εύκολα σε σχέση με άλλες ζώνες.

Το δίκαιο της υφαλοκρηπίδας ακολουθώντας μια εξελικτική πορεία, από την Διακήρυξη Τρούμαν (1945), στη Σύμβαση της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα (1958) και τέλος, στη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας (1982), κατέληξε στη μορφή που ισχύει μέχρι και σήμερα. Εξαιτίας της τεράστιας οικονομικής της σημασίας, πολλά κράτη ήρθαν σε σύγκρουση μεταξύ τους για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας τους.

Δύο τέτοια κράτη είναι και η Ελλάδα με την Τουρκία. Οι διαφορές μεταξύ τους μπορεί να είναι πολλές (επέκταση χωρικών υδάτων και εναέριου χώρου), όμως η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου θεωρείται το πλέον σημαντικό θέμα προς διευθέτηση.

Η πρώτη ουσιαστική ρήξη μεταξύ των δύο κρατών χρονολογείται το 1973, όταν η τουρκική κυβέρνηση δημοσίευσε στην εφημερίδα της κυβερνήσεως σχέδιο νόμου βάσει του οποίου παρεχωρούντο στην κρατική εταιρεία πετρελαίου ΤΡΑΟ άδειες έρευνας και εκμετάλλευσης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων σε υποθαλάσσιες περιοχές σε διεθνή ύδατα, αλλά κοντά σε ελληνικά νησιά και εντός της ελληνικής υφαλοκρηπίδας. Με αυτήν της την κίνηση, η Τουρκία ουσιαστικά αμφισβητούσε τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας στην υφαλοκρηπίδα των νησιών της. Αυτή η αμφισβήτηση διαρκεί μέχρι σήμερα, αφού η Τουρκία δεν έχει σταματήσει ούτε μια στιγμή τις δήθεν ωκεανογραφικές έρευνες στο Αιγαίο.

Από τότε μέχρι και σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί πάρα πολλές συναντήσεις, σε διάφορα επίπεδα, για τη διευθέτηση του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας. Σε καμία, όμως, δεν υπήρξε κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα. Η Τουρκία εμμένει στη θέση της για διευθέτηση της διαφοράς μέσω διαπραγματεύσεων, ενώ η Ελλάδα πιστεύει ότι ο καλύτερος τρόπος είναι η παραπομπή του ζητήματος στο Δικαστήριο της Χάγης. Βέβαια, με τις διάφορες αλλαγές των κυβερνήσεων τόσο στην Τουρκία, όσο και στην Ελλάδα, είναι λογικό τα δύο κράτη να αλλάζουν κατά καιρούς πολιτικές. Παρόλα αυτά, όμως, οι πάγιες θέσεις των δύο κρατών παραμένουν πάντα οι ίδιες. Στο μόνο σημείο που συμφωνούν τα δύο μέτωπα είναι το γεγονός ότι και οι δύο πλευρές πιστεύουν ότι πρέπει οπωσδήποτε να διευθετηθεί το ζήτημα.

Τα τελευταία χρόνια (από τη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι το 1999 και μετά), παρατηρείται μία αλλαγή της πολιτικής της Τουρκίας. Το Δεκέμβριο του 2004 θα αποφασιστεί στη Σύνοδο Κορυφής Ε.Ε αν η Τουρκία θα αρχίσει ή όχι τις διαπραγματεύσεις για την ένταξή της στην Ένωση. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, ο πρωθυπουργός της Τουρκίας, Τ. Ερντογάν εμφανίζεται πρόθυμος να λυθούν οι διαφορές που έχουν τα δύο κράτη μέσα σε ειρηνικό και ασφαλές κλίμα.

Οι συνθήκες που δημιουργούνται σήμερα είναι ευνοϊκές για τον διακανονισμό του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας. Όμως, κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει πώς θα

διαμορφωθεί το πολιτικό σκηνικό και ποιες θα είναι οι διαθέσεις της Τουρκίας σε περίπτωση που η Ε.Ε αποφασίσει ότι δεν είναι ακόμη καιρός να αρχίσει η Τουρκία ενταξιακές διαπραγματεύσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Αιγαίο αποτελεί τη σημαντικότερη και επίσημη διαφορά Ελλάδας - Τουρκίας. Η πτυχιακή εργασία θα επιχειρήσει να εξετάσει τις νομικές και πολιτικές παραμέτρους του ζητήματος, το οποίο έχει αρκετές φορές στο παρελθόν οδηγήσει τις σχέσεις των δύο κρατών, ώστε να λάβουν ακραία έκφραση. Τα μέσα επίλυσης της διαφοράς μέσα από το πλαίσιο του χάρτη Ηνωμένων Εθνών και τη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας, θα αποτελέσουν επίσης ερευνητικό αντικείμενο της εργασίας.

Από το τότε που άρχισαν να υφίστανται ελληνοτουρκικές διαφορές (1973) μέχρι και σήμερα, κύριο μέλημα των εκάστοτε κυβερνήσεων είναι η επίλυση των ελληνοτουρκικών διαφορών και πιο συγκεκριμένα, η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Έχουν γίνει πολλές συζητήσεις και διαβουλεύσεις μεταξύ των δύο κρατών και πολλές φορές ήρθαν στα πρόθυρα ένοπλης σύρραξης. Η συστηματική αμφισβήτηση των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας στην υφαλοκρηπίδα των νησιών του Αιγαίου εκ μέρους της Άγκυρας, αλλά και η πάγια θέση της Ελλάδας ότι η μοναδική διαφορά με την Τουρκία είναι αυτή της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, η οποία θα πρέπει να επιλυθεί με παραπομπή στο Δικαστήριο της Χάγης, δεν κατέστησαν δυνατόν να βρεθεί μία λύση στα ελληνοτουρκικά ζητήματα.

Το μέλλον προβλέπεται αβέβαιο. Οι συζητήσεις και οι διαβουλεύσεις συνεχίζονται μέχρι και σήμερα και θα εξακολουθήσουν να γίνονται μέχρι την οριστική επίλυση των διαφορών μας με τη γείτονα χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Υφαλοκρηπίδα

2.1. Η Γεωλογική Έννοια της Υφαλοκρηπίδας

Η υφαλοκρηπίδα είναι ένα γεωλογικό φαινόμενο. Το χερσαίο έδαφος, που συνήθως αποκαλούμε ξηρά, μετά την επαφή του με τη θάλασσα στις ακτές, συνεχίζεται κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας και αποτελεί το βυθό. Ο βυθός, που είναι η φυσική προέκταση της ξηράς κάτω από τη θάλασσα, εκτείνεται σε ποικίλα βάθη από την ακτή. Τα διάφορα τμήματα του βυθού, από την ακτή μέχρι την ωκεάνια άβυσσο, έχουν στη γεωλογία ποικίλες ονομασίες ανάλογα με το βάθος¹.

Όλη η περιοχή του βυθού από τις ακτές μέχρι το σημείο που ακολουθεί πλέον η ωκεάνια άβυσσος λέγεται *υφαλοπλαισίο* και διαιρείται σε τρία τμήματα. Το πρώτο τμήμα, που αρχίζει από την ακτή και συνεχίζεται μέχρι το σημείο όπου σημειώνεται μία σημαντική κλίση του πυθμένα σε ένα βάθος περίπου 130 μέτρα, ονομάζεται *υφαλοκρηπίδα*. Στο σημείο που τελειώνει η υφαλοκρηπίδα, αρχίζει το δεύτερο τμήμα του υφαλοπλαισίου, το οποίο ονομάζεται *υφαλοπρανές*. Το τμήμα αυτό χαρακτηρίζεται από μία απότομη κλίση και το βάθος του είναι συνήθως 1200-3500 μέτρα. Τέλος, το τρίτο τμήμα του υφαλοπλαισίου, που έχει μία κλίση περισσότερο ομαλή απ' ό,τι τα άλλα δύο τμήματα και ονομάζεται *ηπειρωτικό ανύψωμα*, φθάνει σε βάθος 3500-5500 μέτρων. Από το τέλος του ηπειρωτικού ανυψώματος αρχίζει η *ωκεάνια άβυσσος*, που είναι μία σχετικά επίπεδη περιοχή, στην οποία βασικά ο βυθός παύει να υψίσταται.²

Οι παραπάνω διακρίσεις του βυθού (υφαλοκρηπίδα, υφαλοπρανές και ηπειρωτικό ανύψωμα) έχουν γίνει με βάση τη γεωλογία. Οι γεωλογικές αυτές διακρίσεις δεν συμπίπτουν αναγκαία με τις νομικές κατηγορίες. Έτσι για παράδειγμα, η νομική έννοια της υφαλοκρηπίδας περιλαμβάνει περιοχές, όπως το υφαλοπρανές και το ηπειρωτικό ανύψωμα, οι οποίες δεν αποτελούν υφαλοκρηπίδα από γεωλογική άποψη. Άλλη είναι η έννοια της υφαλοκρηπίδας από γεωλογική άποψη και άλλη από νομική.

---

¹ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, «*Δίκαιο της Θάλασσας*», Β' Έκδοση, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 2000, σελ. 154

² Βλ. σημειώσεις Π. Σιούσιουρας, *Ναυτικό Δίκαιο και Δίκαιο της Θάλασσας*, Χίος 2003, σελ. 88

2.2. Το Νομικό Καθεστώς της Υφαλοκρηπίδας

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, η υφαλοκρηπίδα αναδείχθηκε ως η σημαντικότερη ζώνη εθνικής δικαιοδοσίας, μετά την αιγιαλίτιδα, λόγω της τεράστιας οικονομικής της σημασίας, αφού διαθέτει πολλούς φυσικούς πόρους και προσεγγίζεται σχετικά εύκολα. Η καθιέρωση της υφαλοκρηπίδας με τη Σύμβαση της Γενεύης το 1958, σε συνδυασμό με τη ραγδαία εξέλιξη της υποθαλάσσιας τεχνολογίας, οδήγησε στην ανάπτυξη των εθνικών οικονομικών των κρατών, ιδιαίτερα αυτών που διαθέτουν στο κομμάτι εκείνο του βυθού που αποτελεί την υφαλοκρηπίδα πολλά κοιτάσματα υδρογονανθράκων.

Το δίκαιο της υφαλοκρηπίδας, μετά τη Σύμβαση του 1958, δεν έχει παραμείνει αναλλοίωτο, αλλά εξελίσσεται συνεχώς. Έτσι λοιπόν, διακρίνονται πέντε μεγάλες περίοδοι εξέλιξης του δικαίου της υφαλοκρηπίδας. Η πρώτη αναφέρεται στην εποχή πριν από την Διακήρυξη Τρούμαν, η δεύτερη περιλαμβάνει την Διακήρυξη Τρούμαν (1945), η τρίτη αναφέρεται στην πρώτη ουσιαστική κατοχύρωση της υφαλοκρηπίδας μέσα από την κωδικοποιημένη διαδικασία του Ο.Η.Ε στο πλαίσιο της Πρώτης Συνδιάσκεψης της Γενεύης (1958), η τέταρτη περιλαμβάνει την Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου για την Υφαλοκρηπίδα της Βόρειας Θάλασσας (1969) και η Πέμπτη και τελευταία αφορά το νέο διευρυμένο καθεστώς της υφαλοκρηπίδας, όπως αυτό προέκυψε από την ανάπτυξη του θεσμού κατά την Τρίτη Συνδιάσκεψη του Ο.Η.Ε, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η Σύμβαση του 1982³.

Μέχρι τα μέσα του αιώνα μας, το διεθνές δίκαιο, παρόλο που είχε σχετικά σαφείς κανόνες ως προς το ζήτημα της κρατικής εξουσίας στο χερσαίο έδαφος, δεν προέβλεπε ρυθμίσεις σχετικά με το βυθό της θάλασσας, πράγμα απολύτως φυσιολογικό, αφού η τεχνολογία μέχρι την εποχή εκείνη δεν επέτρεπε την οποιαδήποτε χρήση του βυθού πέρα από ένα σχετικά πολύ μικρό βάθος.

Έτσι, λοιπόν, την εποχή εκείνη κυριαρχούσαν δύο θεωρίες για το νομικό καθεστώς της υφαλοκρηπίδας. Η μία θεωρία υποστήριζε την άποψη ότι η επιφάνεια του βυθού έξω από τη χωρική θάλασσα έχει το ίδιο ακριβώς νομικό καθεστώς με την ανοικτή θάλασσα, είναι δηλαδή *res communis*, ενώ η δεύτερη ότι ο θαλάσσιος βυθός και το υπέδαφός του είναι *res nullius*. Σύμφωνα με την πρώτη θεωρία, ο βυθός και το υπέδαφος θεωρείται αντικείμενο κοινής και αδιαίρετης χρήσης και συνεπώς όλα τα κράτη έχουν τα ίδια ακριβώς δικαιώματα. Αντίθετα, η δεύτερη θεωρία υποστήριζε ότι κάθε κράτος θα μπορούσε να καταλάβει κάποιο τμήμα του βυθού και να το εκμεταλλευθεί και ότι η αδιάκοπη κατοχή του θα αποτελούσε τίτλο κυριαρχίας επί του συγκεκριμένου τμήματος (βρετανική αντίληψη). Τελικά, επικράτησε μία ενδιάμεση θέση, σύμφωνα με την οποία ο βυθός είναι ένα αντικείμενο που μπορεί να καταληφθεί χωρίς να απαιτείται η συγκατάθεση άλλων κρατών, αρκεί η κατάληψη αυτή να μην εμποδίζει με κανένα τρόπο τις παραδοσιακές ελευθερίες της ανοικτής θάλασσας, δηλαδή την ελευθερία της ναυσιπλοΐας.⁴

Με την πάροδο του χρόνου, όμως, η κατάσταση άλλαξε. Από τη δεκαετία του '40, άρχισε να αναπτύσσεται σημαντικά η τεχνολογία, ιδιαίτερα στον τομέα άντλησης πετρελαίου, αλλά και μεταλλευμάτων, από περιοχές του βυθού που βρίσκονται σε πολύ μεγάλα βάθη (πέρα από την αιγιαλίτιδα ζώνη). Αυτή η τεχνολογική εξέλιξη, με πρωτοπόρο τις Η.Π.Α., οδήγησε στην ανάγκη δημιουργίας νέων κανόνων του

³ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 175 - 176

⁴ Βλ. σημειώσεις Π. Σιούσιουρας, *op. cit.*, σελ. 90

διεθνούς δικαίου με σκοπό την επίλυση των διαφόρων προβλημάτων που θα δημιουργούσε η εξερεύνηση και η εκμετάλλευση των φυσικών πόρων από τα διάφορα κράτη.

Το κρίσιμο και αποφασιστικό γεγονός για τη διαμόρφωση της θεωρίας της υφαλοκρηπίδας ήταν η Διακήρυξη του Τρούμαν στις 28 Σεπτεμβρίου 1945. Ο τότε Πρόεδρος των Η.Π.Α, Χ. Τρούμαν, εξέδωσε την υπ' αριθ. 2667 Διακήρυξη με τίτλο «Πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών σχετικά με τους φυσικούς πόρους του υπεδάφους και του θαλάσσιου βυθού της υφαλοκρηπίδας», η οποία ήταν μεγάλης πολιτικής σπουδαιότητας, αφού προερχόταν από τον Πρόεδρο ενός σημαντικού παράκτιου κράτους και θεωρείται μέχρι σήμερα η ιστορική αφετηρία της νομικής ρύθμισης της υφαλοκρηπίδας.⁵

Με την παραπάνω Διακήρυξη, οι Η.Π.Α. ανήγγειλαν ότι: «...Επειδή η άσκηση δικαιοδοσίας στους φυσικούς πόρους του υπεδάφους και του θαλάσσιου βυθού της υφαλοκρηπίδας από το πλησιέστερο/συνορεύον (contiguous) κράτος είναι εύλογη και δίκαιη. Επειδή η αποτελεσματικότητα των μέσων αξιοποίησης ή διατήρησης των πόρων αυτών εξαρτάται από τη συνεργασία και την προστασία που παρέχεται από την ακτή. Επειδή η υφαλοκρηπίδα είναι δυνατόν να θεωρηθεί ως μία προέκταση της χερσαίας μάζας του παράκτιου κράτους και συνεπώς από τη φύση της ανήκουσα (appurtenant) σ' αυτό... Θεωρούν τους φυσικούς πόρους του υπεδάφους και του θαλάσσιου βυθού της υφαλοκρηπίδας κάτω από την ανοικτή θάλασσα, αλλά που συνορεύουν με τις Η.Π.Α., υποκείμενους στη δικαιοδοσία και τον έλεγχο των Η.Π.Α. Σε περιπτώσεις όπου η υφαλοκρηπίδα εκτείνεται στις ακτές άλλου κράτους ή που είναι κοινή με παρακείμενο κράτος, το όριο θα καθοριστεί από τις Η.Π.Α. και το ενδιαφερόμενο κράτος σύμφωνα με επιεικείς αρχές. Ο χαρακτήρας ως ανοικτής θάλασσας των υδάτων που υπέρκεινται της υφαλοκρηπίδας και το δικαίωμα της ελεύθερης και ανεμπόδιστης ναυσιπλοΐας με κανέναν τρόπο δεν επηρεάζονται»⁶.

Η Διακήρυξη Τρούμαν φέρνει βασικά στο προσκήνιο το πρόβλημα της δικαιοδοσίας του παράκτιου Κράτους να εκμεταλλεύεται το βυθό και το υπέδαφος των θαλάσσιων περιοχών που συνορεύουν με τις ακτές, αλλά βρίσκονται εκτός των ορίων της αιγιαλίτιδας ζώνης. Έτσι, οι Η.Π.Α. έχουν το δικαίωμα της εξερεύνησης και της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων της υφαλοκρηπίδας, η οποία βρίσκεται στον έλεγχο και τη δικαιοδοσία τους, δεν έχουν όμως κυριαρχία πάνω σ' αυτή, όπως πρόσβευε η ισχύουσα μέχρι τότε βρετανική θεωρία.⁷ Επιπλέον, θεμελίωσε τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους, αφού η υφαλοκρηπίδα θεωρήθηκε ως φυσική προέκταση του ηπειρωτικού εδάφους του παράκτιου κράτους. Μ' αυτόν τον τρόπο, άνοιξε το δρόμο για τη διαμόρφωση μιας θεωρίας, σχετικά με τη νομική θεμελίωση των δικαιωμάτων στην υφαλοκρηπίδα.

Το παράδειγμα των Η.Π.Α. ακολούθησαν αργότερα και άλλα κράτη, κυρίως κράτη της Λατινικής Αμερικής, τα οποία διεκδικούσαν κι αυτά δικαιώματα εκμετάλλευσης και εξερεύνησης της υφαλοκρηπίδας τους. Χαρακτηριστική είναι η παρατήρηση του Καθηγητή Χ. Ροζάκη, ο οποίος αναφέρει ότι «η Διακήρυξη Τρούμαν

⁵ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 157

⁶ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 157 - 158

⁷ Σύμφωνα με τη βρετανική θεωρία, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κάθε κράτος μπορεί να καταλάβει κάποιο τμήμα του βυθού και να το εκμεταλλευθεί και η αδιάκοπη κατοχή του θα αποτελούσε τίτλο κυριαρχίας επί του συγκεκριμένου τμήματος

φέρνει στο προσκήνιο μια νομική διεκδίκηση, η οποία αρχίζει να προκαλεί, πια, αλληπάλληλες αντίστοιχες διεκδικήσεις σ' όλα τα τμήματα του πλανήτη μας»⁸.

Απ' το 1945 και μετά, άρχισε να αναπτύσσεται μια πρακτική κρατών, η οποία αποτελείται από μονομερείς διακηρύξεις κυριαρχίας ή δικαιωμάτων πάνω στους βυθούς και το υπέδαφος των γειτονικών τους θαλασσών. Οι μονομερείς, όμως, αυτές διακηρύξεις δικαιωμάτων σε θαλάσσιες και υποθαλάσσιες περιοχές δεν είναι ομοιόμορφες για όλα τα κράτη, ως προς όλα σχεδόν τα στοιχεία που περιέχουν. Άλλα κράτη αναφέρονται σε κυριαρχία, άλλα σε κυριαρχικά δικαιώματα, ενώ άλλα απλά σε δικαιώματα εκμετάλλευσης. Αυτό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι περισσότερες απ' αυτές τις διακηρύξεις δεν αναφέρουν τα ακριβή όρια των βυθών πάνω στα οποία ασκούνται τα δικαιώματα, αλλά ούτε και τη μέθοδο με την οποία αυτά μετριοούνται, οδηγούν τη διεθνή πρακτική, που αναπτύσσεται, σε ανομοιογένεια, πράγμα που δυσκολεύει τη δημιουργία μιας ενιαίας διεθνούς πρακτικής και συνεπακόλουθα ενός διεθνούς εθιμικού κανόνα.

Αποτέλεσμα αυτής της ανομοιογένειας της διεθνούς πρακτικής ήταν να δημιουργηθεί έντονη αμφισβήτηση γύρω από τη θεμελίωση και τη μορφή των δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους στην υφαλοκρηπίδα. Ένα πρώτο βήμα για τη διαμόρφωση της σύγχρονης αντίληψης για την υφαλοκρηπίδα έγινε με την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου, το 1951, η οποία εισήγαγε για πρώτη φορά την έννοια των «κυριαρχικών δικαιωμάτων»⁹, προκειμένου να γεφυρώσει την βρετανική άποψη «περί κυριαρχίας» με την αμερικανική άποψη της Διακήρυξης Τρούμαν «περί δικαιοδοσίας και ελέγχου».

Αυτή η ενέργεια της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, δηλαδή η καθιέρωση της θεωρίας περί κυριαρχικού δικαιώματος, δημιούργησε τις κατάλληλες βάσεις για τον καθορισμό ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της υφαλοκρηπίδας. Έτσι, λοιπόν, στις 29 Απριλίου του 1958, η Πρώτη Συνδιάσκεψη για το Δίκαιο της θάλασσας υιοθέτησε στη Γενεύη τη Σύμβαση για την Υφαλοκρηπίδα¹⁰, με 12 άρθρα.

Σύμφωνα με το πρώτο άρθρο της Σύμβασης της Γενεύης, ως υφαλοκρηπίδα ορίζεται «ο βυθός και το υπέδαφος των υποθαλάσσιων περιοχών που γειτνιάζουν με την ακτή, αλλά βρίσκονται πέρα από το όριο της αιγιαλίτιδας ζώνης, ως το βάθος των 200 μέτρων ή πέρα από αυτό το όριο ως το σημείο που το βάθος των υπερκείμενων υδάτων επιτρέπει την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων των εν λόγω περιοχών», καθώς επίσης και «ο βυθός και το υπέδαφος των θαλάσσιων περιοχών που γειτονεύουν με τις ακτές νησιών».¹¹

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω ορισμό της υφαλοκρηπίδας, δύο είναι τα κριτήρια που καθιερώνει η Σύμβαση της Γενεύης: το γεωλογικό κριτήριο (το κριτήριο του ισοβαθούς των 200 μέτρων¹²) και το κριτήριο της εκμεταλλευσιμότητας. Όσον αφορά το γεωλογικό κριτήριο, δηλαδή το πρώτο μέρος του ορισμού («το βυθός

⁸ Βλ. Χρήστου Λ. Ροζάκη, «Το Δίκαιο της θάλασσας και η διαμόρφωσή του από τις διεκδικήσεις των παράκτιων κρατών», 21^η έκδοση, εκδόσεις Παπαζήσης, 1997, σελ. 86

⁹ Βλ. σημειώσεις Π. Σιούσιουρας, *op. cit.*, σελ. 90

¹⁰ Η Πρώτη Συνδιάσκεψη των Η.Ε. για το Δίκαιο της Θάλασσας, στην οποία έλαβαν μέρος 86 κράτη, υιοθέτησε στη Γενεύη το 1958, εκτός από τη Σύμβαση για την Υφαλοκρηπίδα, και άλλες τρεις συμβάσεις: τη Σύμβαση για τη Χωρική Θάλασσα και τη Συνορεύουσα Ζώνη, τη Σύμβαση για την Ανοικτή Θάλασσα και τη Σύμβαση για την Αλιεία και την Προστασία των Ζωντανών Πηγών στην Ανοικτή Θάλασσα. Απ' αυτές, η Ελλάδα επικύρωσε μόνο τη Σύμβαση για την Υφαλοκρηπίδα, το 1972 με το ΝΔ 1182/72

¹¹ Βλ. Χρήστου Λ. Ροζάκη, *op. cit.*, σελ. 88

¹² *Ισοβαθές* αποκαλείται η οριζόντια γραμμή που ορίζει την επιφάνεια του βυθού σε δεδομένο βάθος

και το υπέδαφος ... ως το βάθος των 200 μέτρων»), αυτό υπήρχε ήδη στη Διακήρυξη Τρούμαν¹³. Το βασικό χαρακτηριστικό, όμως, της Σύμβασης αυτής βρίσκεται στο δεύτερο μέρος του ορισμού («... των υπερκείμενων υδάτων ... την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων των εν λόγω περιοχών» και «ο βυθός και το υπέδαφος ... με τις ακτές νησιών»), όπου φαίνεται η αποκόλληση του νομικού καθεστώτος από το γεωλογικό περίβλημα του παρελθόντος. Το κριτήριο της δυνατότητας εκμετάλλευσης, παρόλο που επικρίθηκε έντονα επειδή ενείχε τον κίνδυνο της απεριόριστης επέκτασης της υφαλοκρηπίδας των παράκτιων κρατών με ανεπτυγμένη τεχνολογία, αποτέλεσε το στοιχείο εκείνο που διαχώρισε οριστικά τη νομική έννοια της υφαλοκρηπίδας από τη γεωλογική. Επιπλέον, ένα άλλο στοιχείο που οδήγησε στη διαχώριση των δύο εννοιών, ήταν το γεγονός ότι η Σύμβαση προβλέπει υφαλοκρηπίδα και για τα νησιά.¹⁴

Ταυτόχρονα με το νομικό ορισμό της υφαλοκρηπίδας, η Σύμβαση της Γενεύης καθιέρωσε την έννοια των κυριαρχικών δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους, ως αποκλειστικών δικαιωμάτων έρευνας και εκμετάλλευσης. Σύμφωνα με το δεύτερο άρθρο, παραγρ. 1 και 2, το παράκτιο κράτος ασκεί αποκλειστικά κυριαρχικά δικαιώματα πάνω στην υφαλοκρηπίδα για το σκοπό της εξερεύνησής της και της εκμετάλλευσης των φυσικών της πόρων.¹⁵ Με τον όρο «αποκλειστικά» εννοείται ότι σε περίπτωση που το παράκτιο κράτος δεν εξερευνήσει την υφαλοκρηπίδα του ή δεν εκμεταλλευθεί τους φυσικούς πόρους της, κανένα άλλο κράτος δεν έχει το δικαίωμα να προβεί σε τέτοιους είδους ενέργειες ή να αξιώσει δικαιώματα πάνω στην υφαλοκρηπίδα, εκτός και αν έχει τη συγκατάθεση του εν λόγω παράκτιου κράτους. Επιπλέον, με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου, η Σύμβαση της Γενεύης διαχωρίζει το νομικό τίτλο του παράκτιου κράτους από οποιαδήποτε κατοχή ή διακήρυξη.¹⁶ Τέλος, η εν λόγω Σύμβαση συμπεριλαμβάνει και τους ζώντες καθιστικούς οργανισμούς στο αντικείμενο της εκμετάλλευσης (άρθρο 2, παραγρ. 4), ενώ παράλληλα προστατεύει το καθεστώς των υπερκείμενων υδάτων, καθώς και εκείνου του υπερκείμενου εναέριου χώρου πάνω απ' αυτά (άρθρο 3).¹⁷

Η Σύμβαση της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα κατάφερε να καταγράψει μέσα σ' ένα κείμενο με σχετική ακρίβεια όλες τις απόψεις της προηγούμενης δεκαετίας σχετικά με την υφαλοκρηπίδα. Αυτό που δεν κατάφερε, όμως, να κάνει είναι να διαμορφώσει ένα νομικό δόγμα περί υφαλοκρηπίδας, που θα είχε εθιμικό χαρακτήρα και επομένως θα δέσμευε όλα τα κράτη.

Τη λύση στο παραπάνω πρόβλημα έδωσε το Διεθνές Δικαστήριο, με μία Απόφασή του, στις 20 Φεβρουαρίου 1969, για την υπόθεση της Ηπειρωτικής Υφαλοκρηπίδας της Βόρειας Θάλασσας, που αποτέλεσε σταθμό στην εξέλιξη του θεσμού της υφαλοκρηπίδας.¹⁸

Σύμφωνα με την Απόφαση αυτή, το Διεθνές Δικαστήριο αναγνωρίζει ότι ο πιο θεμελιώδης απ' όλους του κανόνες του δικαίου για την υφαλοκρηπίδα, ο οποίος

¹³ Η Διακήρυξη Τρούμαν αναφέρει ότι η υφαλοκρηπίδα θεωρείται ως *φυσική προέκταση* των ακτών του παράκτιου κράτους και συνεπώς από τη φύση της ανήκει σ' αυτό

¹⁴ Σύμφωνα με τη γεωλογική άποψη, τα νησιά δε διαθέτουν δική τους υφαλοκρηπίδα, αφού αποτελούν εξάρσεις του βυθού, ο οποίος είναι η συνέχεια του ηπειρωτικού εδάφους. Με την καθιέρωση, λοιπόν, της νησιωτικής υφαλοκρηπίδας διαχωρίζεται η νομική από την γεωλογική έννοια. Βλ. Χρήστου Λ. Ροζάκη, *op. cit.*, σελ. 92

¹⁵ Βλ. Χρήστου Λ. Ροζάκη, *op. cit.*, σελ. 88

¹⁶ Βλ. Χρήστου Λ. Ροζάκη, *op. cit.*, σελ. 88

¹⁷ Βλ. Χρήστου Λ. Ροζάκη, *op. cit.*, σελ. 88 - 89

¹⁸ Βλ. σημειώσεις Π. Σιούσιουρας, *op. cit.*, σελ. 92

καθιερώθηκε με τη Σύμβαση της Γενεύης το 1958, είναι αυτός που αναφέρει ότι «τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους σε σχέση με την περιοχή της υφαλοκρηπίδας που συνιστά μία φυσική προέκταση του χερσαίου εδάφους του μέσα και κάτω από τη θάλασσα, υπάρχουν *ipso facto* και *ab initio* ... Για την άσκησή του δεν απαιτείται οποιαδήποτε νομική διαδικασία, ούτε η υιοθέτηση νομικών πράξεων. ... Είναι «αποκλειστικό» με την έννοια ότι εάν το παράκτιο κράτος δεν επιλέξει την εκμετάλλευση των περιοχών που ανήκουν σ' αυτό είναι δική του υπόθεση αλλά κανένας άλλος δεν μπορεί να το κάνει χωρίς τη ρητή συγκατάθεσή του».¹⁹ Επίσης, το Διεθνές Δικαστήριο στην ίδια του απόφαση αναφέρει: «...ότι οι σχετικές υποθαλάσσιες περιοχές είναι δυνατόν να θεωρηθούν ότι αποτελούν τμήμα του εδάφους επί του οποίου το παράκτιο κράτος διαθέτει ήδη κατοχή (*dominion*) με την έννοια ότι μολονότι οι εν λόγω περιοχές είναι καλυμμένες από ύδατα, αποτελούν προέκταση ή συνέχεια αυτού του εδάφους, δηλαδή τη συνέχισή του κάτω από τη θάλασσα ...».²⁰

Όπως φαίνεται και παραπάνω, το Διεθνές Δικαστήριο δεν κατάφερε να απομακρύνει το γεωλογικό δεσμό και να τον αποσυνδέσει από τα κυριαρχικά δικαιώματα. Το σημαντικό, όμως, είναι ότι το Διεθνές Δικαστήριο με την απόφασή του αυτή κατάφερε να θεμελιώσει και να κάνει πιο ξεκάθαρη την έννοια του κυριαρχικού δικαιώματος, ενώ παράλληλα έθεσε σε γερές βάσεις το δίκαιο για την Υφαλοκρηπίδα, κάποια στοιχεία του οποίου θεωρούνται πλέον ότι αποτελούν εθιμικό δίκαιο, δηλαδή δεσμεύουν όλα τα κράτη, ανεξάρτητα από το αν αυτά συμμετέχουν σαν μέρη στη Σύμβαση για την Υφαλοκρηπίδα.

Παρ' όλη τη μεγάλη συμβολή της Απόφασης του Διεθνούς Δικαστηρίου στη διαμόρφωση του δικαίου της Υφαλοκρηπίδας, αυτή περιείχε και πολλά αδιευκρίνιστα σημεία, ιδιαίτερα σ' ότι αφορά την οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας. Παράλληλα, η εξέλιξη της υποθαλάσσιας τεχνολογίας, καθώς και η δημιουργία ενός άλλου θεσμού, αυτού της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης, δεν άργησε να θεωρήσουν τη Σύμβαση της Γενεύης, και κατά συνέπεια την Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου, ξεπερασμένη. Έτσι, δημιουργήθηκε η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της νομικής έννοιας της υφαλοκρηπίδας, με τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίν, το 1982.

Η νέα Σύμβαση για το δίκαιο της θάλασσας στο Μέρος VI, άρθρα 76 – 85²¹, καθώς και στο Παράρτημα II Σύμβασης ΔΘ²², ρυθμίζει ένα νέο καθεστώς για την υφαλοκρηπίδα. Σύμφωνα με τις διατάξεις της εν λόγω Σύμβασης, δημιουργείται ένας νέος νομικός ορισμός της υφαλοκρηπίδας, θεσπίζονται οι μέθοδοι με τις οποίες θα καθορίζεται το εξωτερικό όριο, καθορίζονται τα δικαιώματα του παράκτιου κράτους στην υφαλοκρηπίδα και ιδρύεται η Επιτροπή Ορίων της Υφαλοκρηπίδας.

Σύμφωνα με το άρθρο 76, παρ. 1, η Υφαλοκρηπίδα ενός παράκτιου κράτους περιλαμβάνει «το θαλάσσιο βυθό και το υπέδαφος του πέρα από την αιγιαλίτιδα ζώνη του, καθ' όλη την έκταση της φυσικής προέκτασης του χερσαίου εδάφους του μέχρι το εξωτερικό άκρο του υφαλοπλαισίου ή σε απόσταση 200 ναυτικών μιλίων από τις γραμμές βάσης από τις οποίες μετράται το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης όπου το εξωτερικό άκρο του υφαλοπλαισίου βρίσκεται σε μικρότερη απόσταση».²³ Στην περίπτωση που το εξωτερικό άκρο του υφαλοπλαισίου του παράκτιου κράτους

¹⁹ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 163

²⁰ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 164

²¹ Βλ. Γ. Ασωνίτης, «Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας», (Εισαγωγή – Μετάφραση), εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα 1995, σελ. 117 - 124

²² Βλ. Γ. Ασωνίτης, *op. cit.*, σελ. 293 - 296

²³ Βλ. Γ. Ασωνίτης, *op. cit.*, σελ. 117

εκτείνεται πέρα των 200 ναυτικών μιλίων, τότε το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας μπορεί να φτάσει μέχρι τα 350 ναυτικά μίλια.²⁴

Όπως προκύπτει από τη Σύμβαση ΔΘ, ο καθορισμός της υφαλοκρηπίδας μπορεί να γίνει με επιλογή από το παράκτιο κράτος μεταξύ δύο κριτηρίων: του κριτηρίου της απόστασης και του γεωλογικού κριτηρίου.

Το κριτήριο της απόστασης εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις που το υφαλοπλαίσιο εκτείνεται σε απόσταση μικρότερη των 200 ν. μ από τις γραμμές βάσης. Έτσι, λοιπόν, σύμφωνα με το κριτήριο της απόστασης, η υφαλοκρηπίδα, σε κάθε περίπτωση, ανεξάρτητα από τα γεωλογικά χαρακτηριστικά της, εκτείνεται μέχρι την απόσταση των 200 μιλίων από τις γραμμές βάσης, μία απόσταση που συμπίπτει με το μέγιστο εύρος της ΑΟΖ. Ωστόσο, υφαλοκρηπίδα αποτελεί μόνο εκείνο το τμήμα το οποίο αρχίζει από το εξωτερικό όριο της αιγιαλίτιδας ζώνης κι όχι όλος ο βυθός μέχρι τα 200 μίλια.²⁵

Όσον αφορά το γεωλογικό κριτήριο, αυτό εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις που το υφαλοπλαίσιο έχει έκταση μεγαλύτερη των 200 μιλίων από τις γραμμές βάσης. Το κριτήριο αυτό δίνει τη δυνατότητα στα παράκτιο κράτος να καθορίσει την υφαλοκρηπίδα του μέχρι το εξωτερικό όριο του υφαλοπλαισίου ανεξάρτητα από την απόσταση από την ακτή, δηλαδή και πέρα από τα 200 μίλια από τις γραμμές βάσης. Σε περίπτωση, όμως, που επιλέξει να καθορίσει υφαλοκρηπίδα πέρα από τα 200 μίλια, τότε η Σύμβαση ΔΘ επιβάλλει ένα συγκεκριμένο τρόπο καθορισμού του εξωτερικού ορίου του υφαλοπλαισίου.²⁶ Γενικά, πάντως, ανεξάρτητα από τον καθορισμό του εξωτερικού ορίου του υφαλοπλαισίου, σε κάθε περίπτωση, το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας δεν θα πρέπει να απέχει περισσότερο από 350 μίλια από τις γραμμές βάσεις των χωρικών υδάτων ή να υπερβαίνει τα 100 ν. μ από την ισοβαθή καμπύλη των 2500 μέτρων.²⁷ Θα πρέπει, επίσης, να σημειωθεί ότι οι ρυθμίσεις της Σύμβασης ΔΘ σχετικά με τον καθορισμό του εξωτερικού ορίου της υφαλοκρηπίδας δεν αφορούν την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ κρατών, των οποίων οι ακτές είναι παρακείμενες ή βρίσκονται η μία απέναντι στην άλλη. Το ζήτημα αυτό της οριοθέτησης αναφέρεται στο άρθρο 83, παρ. 1, 2, 3 και 4 της Σύμβασης του 1982.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 83 της Σύμβασης ΔΘ, κράτη τα οποία έχουν ακτές παρακείμενες ή αντικείμενες για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας τους πρέπει «να έρθουν σε συμφωνία μεταξύ τους, η οποία συνάπτεται με βάση το διεθνές δίκαιο, όπως αυτό αναφέρεται στο άρθρο 38 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, με σκοπό την επίτευξη μιας δίκαιης λύσης»²⁸. Σ' αυτό το σημείο φαίνεται ξεκάθαρα πως η Σύμβαση ΔΘ υιοθετεί την «αρχή της ευθυδικίας»²⁹. Σε περίπτωση που δεν επιτευχθεί συμφωνία μέσα σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα, τα κράτη μπορούν να προσφύγουν στις διαδικασίες που προβλέπονται από το XV Μέρος της Σύμβασης³⁰, που αναφέρεται αναλυτικά στην επίλυση των διαφορών.

Τέλος, θα ήταν καλό να αναφέρουμε ότι, όσον αφορά τα κυριαρχικά δικαιώματα του παράκτιου Κράτους στην υφαλοκρηπίδα, η Σύμβαση ΔΘ στο άρθρο

²⁴ Βλ. Γ. Ασωνίτης, *op. cit.*, σελ. 118 - 119

²⁵ Βλ. σημειώσεις Π. Σιούσιουρας, *op. cit.*, σελ. 94

²⁶ Βλ. Γ. Ασωνίτης, *op. cit.*, σελ. 118

²⁷ Βλ. Γ. Ασωνίτης, *op. cit.*, σελ. 118 - 119

²⁸ Γ. Ασωνίτης, *op. cit.*, σελ. 123

²⁹ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 332

³⁰ Βλ. Γ. Ασωνίτης, *op. cit.*, σελ. 263 - 279

77³¹ δεν αναφέρει κάτι διαφορετικό από τη Σύμβαση της Γενεύης³² γύρω απ' αυτό το θέμα. Κι εδώ, το παράκτιο Κράτος ασκεί κυριαρχικά δικαιώματα πάνω στην υφαλοκρηπίδα του με σκοπό την έρευνα και την εξερεύνηση των φυσικών της πόρων (ορυκτά, άλλοι βιολογικοί πόροι του θαλάσσιου βυθού και του υπεδάφους του, καθώς και τους ζώντες οργανισμούς που ανήκουν στα καθιστικά είδη), τα οποία είναι «αποκλειστικά» και δεν εξαρτώνται από οποιαδήποτε κατοχή ή διακήρυξη.

Μέσα από μια εξελικτική πορεία, με αφετηρία τη Διακήρυξη Τρούμαν το 1945 και τέλος τη Σύμβαση ΔΘ του 1982, το δίκαιο της υφαλοκρηπίδας περνώντας μέσα από διάφορα στάδια και διαφορετικές εποχές, κατέληξε στη μορφή που ισχύει μέχρι και σήμερα. Ο θεσμός της υφαλοκρηπίδας μαζί με μια σειρά από άλλους νέους θεσμούς του δικαίου της θάλασσας αποτελούν νομοθετικά προϊόντα του διεθνούς δικαίου της τελευταίας μόλις πενηνταετίας του αιώνα μας. Το δίκαιο της υφαλοκρηπίδας αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του τρόπου δημιουργίας νέων σχετικά κανόνων στο διεθνές δίκαιο μέσα σε σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα. Για όλους τους παραπάνω λόγους, θα μπορούσε να πει κανείς πως δίκαια η υφαλοκρηπίδα θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους θεσμούς στην ιστορία του διεθνούς δικαίου.

---

³¹ Γ. Ασωνίτης, *op. cit.*, σελ. 120

³² Βλ. Χρήστου Λ. Ροζάκη, *op. cit.*, σελ. 88 - 89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η Ελληνοτουρκική διαφορά για την Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου

3.1. Το Ιστορικό της Υποθέσεως

Η Τουρκία δεν έπαψε ποτέ να έχει βλέψεις προς το Αιγαίο. Ανέκαθεν, είχε επεκτατικές τάσεις προς τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και απειλούσε με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο τις σχέσεις των δύο κρατών. Παρόλο που η Οθωμανική Αυτοκρατορία, με τη Συνθήκη της Λωζάννης τον Ιούλιο του 1923, παραιτήθηκε από τα δικαιώματα που είχε στα νησιά του Αιγαίου, εκτός όμως της Ίμβρου και της Τενέδου, προέβαινε κατά καιρούς σε διεκδικήσεις κάποιων απ' αυτά. Απ' την πλευρά της η Ελλάδα, από τη στιγμή που υπογράφηκε η Σύμβαση της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα το 1958³³ και εφόσον, σύμφωνα με τις διατάξεις, είχε κυριαρχικά δικαιώματα πάνω στην ηπειρωτική και νησιωτική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, άρχισε να εκχωρεί συστηματικά άδειες για την εξερεύνησή της. Όλες οι άδειες έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στην περιοχή του Αιγαίου δημοσιεύονταν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και επομένως η Τουρκία ήταν γνώστης όλων αυτών των πράξεων. Όλη αυτή την περίοδο, όμως, η Τουρκία δεν προέβαλε καμιά διαμαρτυρία και έτσι δεν υπήρχε ουσιαστική διένεξη μεταξύ των δύο χωρών.

Η αφετηρία της «κρίσης του Αιγαίου» τοποθετείται χρονολογικά το 1973, όταν την 1^η Νοεμβρίου δημοσιεύτηκε στην Τουρκική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, χάρτης με τις περιοχές του Αιγαίου, στις οποίες η Τουρκική Κυβέρνηση είχε δώσει 27 άδειες διεξαγωγής ερευνών στην κρατική εταιρεία πετρελαίων TRAO. Ούτε λίγο ούτε πολύ, σ' αυτόν τον χάρτη είχε γίνει μια αυθαίρετη μονομερής οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του βορειοανατολικού Αιγαίου και είχαν περιληφθεί σ' αυτόν κυρίως ελληνικές περιοχές. Οι παραχωρήσεις αυτές περιλαμβάνουν τμήματα του βυθού του Αιγαίου που γειτνιάζει προς τα δυτικά με το έδαφος των ελληνικών νησιών Σαμοθράκης, Λήμνου, Αγίου Ευστρατίου, Λέσβου, Χίου, Ψαρών και Αντίψαρων και ως εκ τούτου στερούσαν στα νησιά αυτά την υφαλοκρηπίδα που δικαιούνται κατά το διεθνές δίκαιο, εγκλωβίζοντάς τα σε μια τεράστια ζώνη υφαλοκρηπίδας που διεκδικεί η Τουρκία στο Αιγαίο. Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, στις ίδιες περιοχές η ελληνική κυβέρνηση είχε ήδη προβεί σε αντίστοιχες παραχωρήσεις σε αλλοδαπές εταιρείες πετρελαίου από το 1970.³⁴

Η Ελλάδα, δυστυχώς, καθυστέρησε πολύ να αντιδράσει και έτσι ύστερα από τρεις μήνες, στις 7 Φεβρουαρίου 1974, η τότε ελληνική δικτατορική κυβέρνηση εξέδωσε γραπτή διακοίνωση διαμαρτυρίας προς την Τουρκία τονίζοντας ότι οι άδειες αυτές που παραχώρησε θίγουν τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα.³⁵

³³ Βλ. παραπάνω σελ. 6

³⁴ Βλ. Σαζανίδης, «Ελληνοτουρκικές σχέσεις στην πενταετία '73 – '78», Θεσσαλονίκη, 1979, σελ. 102

³⁵ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 445 -446

Συγκεκριμένα, η διακοίνωση αυτή αναφέρει ότι τα ελληνικά νησιά που βρίσκονται στην περιοχή των τουρκικών παραχωρήσεων έχουν δική τους υφαλοκρηπίδα, σύμφωνα άλλωστε και με τη Σύμβαση της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα (1958) (άρθρο 1, παρ. β) και ότι η υφαλοκρηπίδα τους συμπίπτει σε πολλά σημεία με τις περιοχές όπου έγιναν οι παραχωρήσεις. Ως εκ τούτου οι παραχωρήσεις αυτές θεωρούνται παράνομες. Ένα άλλο σημείο που τονίζει η ελληνική διακοίνωση είναι ότι η διάταξη της Σύμβασης της Γενεύης που καθορίζει υφαλοκρηπίδα στα νησιά, δεν αποτελεί μόνο κανόνα της Σύμβασης, αλλά γενικό κανόνα εθμικού δικαίου και επομένως αφορά όλα ανεξαιρέτως τα κράτη. Τέλος, η Ελληνική Κυβέρνηση, στηριζόμενη στο άρθρο 6, παραγρ. 1 της Σύμβασης της Γενεύης, θεωρεί ότι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας των δύο κρατών στηρίζεται στην «αρχή της ίσης απόστασης»³⁶, σύμφωνα με την οποία η μέση γραμμή ή αλλιώς η γραμμή της ίσης απόστασης δεν υπολογίζεται με βάση τις ηπειρωτικές ακτές των δύο χωρών, αλλά με βάση τις ακτές της ηπειρωτικής Τουρκίας και τις απέναντι ακτές των ελληνικών νησιών, καθώς τα νησιά έχουν υφαλοκρηπίδα, όπως και τα ηπειρωτικά εδάφη, την οποία και απολαμβάνουν.

Σ' αυτήν την διακοίνωση της Ελλάδας, οι θέσεις της οποίας παραμένουν μέχρι σήμερα βασικά οι ίδιες, έσπευσε να απαντήσει η Τουρκία, στις 27 Φεβρουαρίου 1974, με μια μακροσκελή ρηματική διακοίνωση, η οποία περιλαμβάνει τις κεντρικές, και ως τα σήμερα, αναλλοίωτες θέσεις της σχετικά με τους κανόνες που θα πρέπει να εφαρμοστούν για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου.

Ένα από τα ουσιώδη επιχειρήματα που χρησιμοποιεί η Τουρκία μέσα σ' αυτή τη διακοίνωση, είναι ο ισχυρισμός ότι οι αβαθείς εκτάσεις που βρίσκονται κοντά στις ηπειρωτικές ακτές αποτελούν φυσική προέκταση της Ανατολικής Χερσονήσου και επομένως τουρκική υφαλοκρηπίδα, ενώ ισχυρίζεται ότι τα ελληνικά νησιά που βρίσκονται πολύ κοντά στις τουρκικές ακτές δεν διαθέτουν δική τους υφαλοκρηπίδα. Επομένως, «...το δικαίωμα που αφορά την υφαλοκρηπίδα δεν προέρχεται αποκλειστικά και απαραίτητα από την κυριαρχία που ασκείται επί ενός εδάφους, αλλά από τη μορφολογία του βυθού της θάλασσας, που βρέχει ή περιβάλλει την εν λόγω περιοχή»³⁷. Επιπροσθέτως, όσον αφορά τη μέθοδο οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας, αυτή υποστηρίζει ότι, σύμφωνα και με τη Σύμβαση της Γενεύης, ο τρόπος οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας σε περιπτώσεις κρατών που το ένα βρίσκεται απέναντι στο άλλο, «δεν είναι η ίση απόσταση, αλλά η συμφωνία μεταξύ των κρατών αυτών»³⁸, με βάση το Διεθνές Δίκαιο και την έννοια της δικαιοσύνης. Ένα τελευταίο σημείο της τουρκικής διακοίνωσης είναι ο ισχυρισμός ότι το Αιγαίο πέλαγος αποτελεί μια ημίκλειστη θάλασσα και τα ελληνικά νησιά, εξαιτίας της ιδιάζουσας θέσης τους, «ειδικές περιπτώσεις» και ως τέτοιες εξαιρούνται από την εφαρμογή της αρχής της μέσης γραμμής στην οριοθέτηση.

Η ελληνική απάντηση στις παραπάνω θέσεις της Τουρκίας δόθηκε τρεις μήνες αργότερα, στις 24 Μαΐου 1974, όταν η Ελλάδα με μια σύντομη διακοίνωση, χωρίς να προχωρήσει σε περαιτέρω ουσιαστικό σχολιασμό των τουρκικών θέσεων, γνωστοποίησε στην Τουρκία ότι, διατηρώντας τις θέσεις της στο θέμα της οριοθέτησης, «δεν αντιτίθεται στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδος μεταξύ των δύο χωρών βάσει των διατάξεων του ισχύοντος θετικού διεθνούς δικαίου, όπως κωδικοποιήθηκε από τη Σύμβαση της Γενεύης του 1958 για την Υφαλοκρηπίδα».³⁹ Η

³⁶ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 321

³⁷ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 447

³⁸ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 447

³⁹ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 448

Τουρκία, από την πλευρά της, θέλοντας να αλλοιώσει το περιεχόμενο της ελληνικής διακοίνωσης, την ερμήνευσε ως αποδοχή της μεθόδου της συμφωνίας και δήλωσε, στις 5 Ιουνίου 1974, ότι ήταν έτοιμη να αρχίσει διαπραγματεύσεις «μέσα στο πλαίσιο των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου, σε ημερομηνία που θα καθόριζε η Ελληνική Κυβέρνηση»⁴⁰.

Μετά την αποδοχή των διαπραγματεύσεων από την Ελλάδα, επικρατούσε ένα κλίμα ηρεμίας. Αυτό το ήρεμο κλίμα, όμως, ήρθε να διαταράξει μια επίδειξη δύναμης από μέρους της Τουρκίας, στις 29 Μαΐου 1974. Συγκεκριμένα, η Τουρκία έστειλε το υδρογραφικό του στόλου της, Candarli, συνοδευόμενο από 32 τουρκικά πολεμικά πλοία, στις επίδικες περιοχές για να κάνει σεισμολογικές έρευνες. Η Ελλάδα προς απάντηση έστειλε μια ναυτική δύναμη, η οποία είχε εντολή να κάνει «επίδειξη σημαίας» και να ακολουθήσει το ίχνος της πορείας του Candarli, αλλά και της συνοδευτικής πολεμικής δύναμης. Εν τέλει, το υδρογραφικό επέστρεψε στη βάση του στις 4 Ιουνίου 1974, αφού είχε ολοκληρώσει την αποστολή του, σύμφωνα με την τουρκική κυβέρνηση.

Η έξοδος αυτή του υδρογραφικού Candarli προκάλεσε την έντονη διαμαρτυρία της Ελλάδας στις 14 Ιουνίου 1974, γιατί θεωρούσε πως αυτές οι ενέργειες παραβίαζαν τα άρθρα 1, παραγρ. β' και 2, παραγρ. 2 της Σύμβασης της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα και έπρεπε να της είχε ζητηθεί άδεια προτού διεξαχθούν οι συγκεκριμένες έρευνες. Την ελληνική διαμαρτυρία απέρριψε η Τουρκία με ρηματική διακοίνωση στις 4 Ιουλίου 1974, όπου επανέλαβε την πρόσκλησή της για την όσο το δυνατόν συντομότερη σύναψη συμφωνίας για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, βάση του Διεθνούς Δικαίου.

Λίγες μέρες αργότερα, στις 18 Ιουλίου 1974, η Τουρκία εκχωρεί νέες άδειες έρευνας σε περιοχές του νοτιοανατολικού Αιγαίου που ανήκουν στην υφαλοκρηπίδα της Δωδεκανήσου και των Κυκλάδων. Βέβαια, το τελικό χτύπημα στο ενδεχόμενο μιας ταχείας ειρηνικής διευθέτησης δόθηκε με την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο (20 Ιουλίου 1974), με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μεγάλη ένταση στις σχέσεις των δύο χωρών.

Με την πτώση της δικτατορίας στην Ελλάδα (24 Ιουλίου 1974) ενισχύεται η διεθνή θέση της χώρας. Με την επάνοδο της Δημοκρατίας, η κυβέρνηση του Κ. Καραμανλή προσπάθησε να βρει λύσεις στα ελληνοτουρκικά προβλήματα. Στις 22 Αυγούστου 1974, επανέλαβε για μια ακόμα φορά τις θέσεις της για την υφαλοκρηπίδα των ελληνικών νησιών, τονίζοντας τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας στις περιοχές όπου έγιναν οι παραχωρήσεις της 18^{ης} Ιουλίου 1974. Έκανε πολλές προσπάθειες να βελτιώσει τις σχέσεις της με την Τουρκία και να απομακρύνει κινδύνους σύρραξης. Συγκεκριμένα, στις 27 Ιανουαρίου 1975, η ελληνική κυβέρνηση Κ. Καραμανλή εξέδωσε προς την Τουρκία διακοίνωση, σύμφωνα με την οποία προτείνει την από κοινού παραπομπή της οριοθέτησης στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης⁴¹, αφού τα δύο μέρη θα συντάσσανε προηγουμένως συνυποσχετικό.

Στην ελληνική διακοίνωση δόθηκε αμέσως απάντηση, στις 6 Φεβρουαρίου 1975, από την Τουρκία, η οποία δέχεται την ελληνική πρόταση και αντιπροτείνει συνομιλίες σε υπουργικό επίπεδο λόγω της πολιτικής φύσεως του θέματος. Έτσι, οι

⁴⁰ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 448

⁴¹ Το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης είναι το κύριο δικαστικό όργανο των Ηνωμένων Εθνών. Εκδικάζει νομικές διαφορές που του υποβάλλουν τα κράτη με τη βούλησή τους και εκδίδει γνωμοδοτήσεις για νομικά ερωτήματα που του θέτουν τα όργανα και οι εξουσιοδοτημένοι γι' αυτό το σκοπό ειδικευμένοι οργανισμοί των Ηνωμένων Εθνών.

δύο κυβερνήσεις ορίζουν ως ημερομηνία συνάντησης των Υπουργών Εξωτερικών τους τη 17^η Μαΐου 1975 στη Ρώμη, με σκοπό τη συζήτηση του συνυποσχετικού. Στη συνάντηση αυτή, η ελληνική πλευρά παρουσίασε τρία σχέδια συνυποσχετικών προς διαπραγματεύση. Αντίθετα, η Τουρκία δήλωσε ότι δεν ήταν έτοιμη να συζητήσει το θέμα και ζήτησε να προηγηθούν «ουσιαστικές» διαπραγματεύσεις. Αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης ήταν η έκδοση ενός κοινού ανακοινωθέντος που τόνιζε ότι στη διάρκεια των επαφών τα μέρη συζήτησαν καταρχήν το κείμενο μιας ειδικής συμφωνίας παραπομπής της διαφοράς στο Διεθνές Δικαστήριο.⁴²

Τη συνάντηση της Ρώμης ακολουθεί η συνάντηση μεταξύ των Πρωθυπουργών των δύο χωρών, Κ. Καραμανλή και Σ. Ντεμιρέλ, στις Βρυξέλλες στις 31 Μαΐου 1975. Με το τέλος των συνομιλιών εκδόθηκε ένα Κοινό Ανακοινωθέν, το οποίο ορίζει ότι τα προβλήματα που χωρίζουν τις δύο χώρες θα πρέπει να «επιλυθούν ειρηνικά μέσω διαπραγματεύσεων...», ενώ «όσον αφορά την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης»⁴³. Επιπλέον, αποφασίστηκε η επίτευξη της συνάντησης των εμπειρογνώμων για τη σύνταξη του συνυποσχετικού.

Ύστερα από πολλές πιέσεις εκ μέρους της Ελλάδας, η Τουρκία δέχτηκε να πραγματοποιηθεί μια συνάντηση εμπειρογνώμων, στις 25 Σεπτεμβρίου 1975, στο Παρίσι. Η συνάντηση αυτή δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ, γιατί η Τουρκία λίγες μέρες πριν τη συνάντηση υπαναχώρησε απ' αυτά που είχαν συμφωνηθεί στη συνάντηση κορυφής στις Βρυξέλλες. Συγκεκριμένα, η Τουρκία, στην κοινή ανακοίνωση που θα γινόταν για τη γνωστοποίηση της συνάντησης, δεν δέχθηκε να γίνει μνεία στο συνυποσχετικό. Αντίθετα, ήθελε η συνάντηση να πραγματοποιηθεί «για τη συζήτηση του αμοιβαίου ενδιαφέροντος προβλήματος σχετικά με την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου και συναφών προβλημάτων μεταξύ των δύο χωρών».⁴⁴ Συγκεκριμένα, η Τουρκία τόνισε την ανάγκη να λυθούν ορισμένα προκριματικά ζητήματα με τη μέθοδο των διαπραγματεύσεων και αργότερα, αν δεν βρεθεί λύση, να υποβληθούν στο Διεθνές Δικαστήριο. Σαν τέτοιο ζήτημα θεωρούσε και το θέμα της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η ακύρωση της συνάντησης.

Στις 30 Σεπτεμβρίου 1975, η Τουρκία με εκτενή διακοίνωση κατηγορούσε την Ελλάδα για την αναβολή της συναντήσεως και διακήρυξε ότι η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο ήταν πρόωγη και ότι θα έπρεπε να προηγηθούν ουσιαστικές διαπραγματεύσεις πριν από αυτήν. Η απάντηση της Ελλάδας ήρθε στις 2 Οκτωβρίου 1975, με μία εκτενή ρηματική διακοίνωση, σύμφωνα με την οποία «απορρίπτονται όλες οι τουρκικές κατηγορίες σαν αβάσιμες και επαναλαμβανόταν η πρόσκληση προς την Άγκυρα για την σύναψη συνυποσχετικού, που θα επέτρεπε την από κοινού παραπομπή της υποθέσεως της υφαλοκρηπίδος του Αιγαίου στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης»⁴⁵.

Στη συνέχεια, ύστερα από πρόταση της Ελλάδας, πραγματοποιήθηκε συνάντηση εμπειρογνώμων των δύο κρατών, στις 31 Ιανουαρίου – 2 Φεβρουαρίου 1976 στη Βέρνη. Σ' αυτή τη συνάντηση, κάθε πλευρά επέμενε στις προηγούμενες απόψεις της κι έτσι άλλη μια συνάντηση έληξε χωρίς την έκδοση κοινού ανακοινωθέντος. Μια νέα συνάντηση ελλήνων και τούρκων εμπειρογνομόνων, που έγινε στις 19 και 20 Ιουνίου 1976 στη Βέρνη, είχε ακριβώς την ίδια κατάληξη,

⁴² Βλ. Σαζανίδης,, *op. cit.*, σελ. 109

⁴³ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 454 - 455

⁴⁴ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 455

⁴⁵ Βλ. Σαζανίδης, *op. cit.*, σελ. 110

δηλαδή η κάθε πλευρά διατύπωσε τις θέσεις της, χωρίς να συμφωνήσουν σε ένα κοινό ανακοινωθέν.

Καθώς, λοιπόν, συνέχιζαν κατ' αυτόν τον τρόπο οι σχέσεις των δύο χωρών, η Τουρκία, τον Ιούλιο του 1976, ανακοίνωσε την πρόθεσή της να προχωρήσει σε σεισμολογικές έρευνες στο Αιγαίο, πράγμα που έκανε. Στις 5 Αυγούστου 1976, το τουρκικό σειсмоγραφικό «MTA Sismik I» πραγματοποίησε έρευνες σε τουρκικά χωρικά ύδατα. Μία μέρα αργότερα, όμως, παραβίασε την υφαλοκρηπίδα που η Ελλάδα θεωρούσε ότι της ανήκει και διεξήγαγε έρευνες στις επίμαχες περιοχές, χωρίς προηγουμένως να πάρει άδεια απ' αυτήν. Η Ελλάδα, στις 7 Αυγούστου 1976 εξέδωσε αίτημα διαμαρτυρίας στην Τουρκία, η οποία, όμως, την απέρριψε ισχυριζόμενη πως «εφόσον δεν είχε γίνει οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, δεν ήταν δυνατόν να δημιουργηθεί θέμα παραβιάσεώς της»⁴⁶.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι οι ερευνητικές δραστηριότητες του «Sismik I» συνεχίζονταν και οι δύο χώρες βρίσκονταν στα πρόθυρα ένοπλης σύρραξης, η Ελλάδα, στις 9 Αυγούστου 1976, επέλεξε, αντί για την ένοπλη αντιπαράθεση, την εκτόνωση της κρίσης με μια παράλληλη προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Με την προσφυγή αυτή, η Ελλάδα ζητάει και από τα δύο διεθνή όργανα να αποφασίσουν τη λήψη προσωρινών μέτρων, δεδομένου ότι η κατάσταση η οποία είχε δημιουργηθεί με τις τουρκικές αυθαιρεσίες, απειλούσε τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Όσον αφορά την προσφυγή στο Συμβούλιο Ασφαλείας, οι συζητήσεις άρχισαν στις 12 Αυγούστου 1976 και ύστερα από 13 μέρες διαβουλεύσεων (25 Αυγούστου 1976), βγήκε η υπ' αριθμόν 395/1976 απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας.⁴⁷ Σύμφωνα με αυτήν την απόφαση, τα δύο κράτη καλούνται να δείξουν αυτοσυγκράτηση, να μειώσουν τις εντάσεις και να διευκολύνουν τις διαπραγματεύσεις που είχαν αρχίσει, ενώ υπενθύμιζε απλώς και την ύπαρξη του Διεθνούς Δικαστηρίου, ως διεθνούς οργάνου επίλυσης των διαφορών. Η απόφαση αυτή του Συμβουλίου Ασφαλείας σε γενικές γραμμές, ευνοούσε περισσότερο την Τουρκία παρά την Ελλάδα, αφού έδινε προτεραιότητα στις διαπραγματεύσεις. Παρά, όμως, τα μειονεκτήματά της για την Ελλάδα, έγινε δεκτή σχεδόν με ενθουσιασμό από την Ελληνική Κυβέρνηση, αφού κατάφερε να διεθνοποιήσει το ζήτημα και να κατευνάσει τα πνεύματα, τόσο σε επίπεδο διμερών σχέσεων, όσο και σε επίπεδο εσωτερικής κοινής γνώμης.

Μετά την έκδοση της απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας, πραγματοποιήθηκαν πολλές διαπραγματεύσεις και επαφές, διαφόρων επιπέδων, με σκοπό τη λύση στο θέμα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Καμία, όμως, δεν είχε κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα ως προς την ουσία της διαφοράς. Το σημαντικότερο κείμενο όλων αυτών των συναντήσεων αποτέλεσε το *Πρακτικό της Βέρνης* («Πρακτικό επί της ακολουθητέας διαδικασίας για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας»), στις 11 Νοεμβρίου 1976. Το κείμενο αυτό, σε γενικές γραμμές, καθόριζε έναν κωδικό συμπεριφοράς που θα έπρεπε να διέπει μελλοντικές διαπραγματεύσεις για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Επιπλέον, προέβλεπε τη σύσταση Μικτής Επιτροπής, με σκοπό να μελετηθεί η «πρακτική των κρατών» και οι διεθνείς κανόνες προκειμένου

⁴⁶ Βλ. Σαζανίδης, *op. cit.*, σελ. 113

⁴⁷ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 460

να συνταχθούν «*ορισμένες αρχές και πρακτικά κριτήρια*»⁴⁸, τα οποία θα βοηθούσαν στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας των δύο κρατών.

Όσον αφορά τη μονομερή προσφυγή της Ελλάδας στο Διεθνές Δικαστήριο⁴⁹, αυτή περιέκλειε δύο αιτήματα: το αίτημα λήψης προσωρινών μέτρων και το αίτημα της επίλυσης της διαφοράς επί της ουσίας. Η Τουρκία δεν μετείχε σε κανένα από τα στάδια της διαδικασίας της εκδίκασης, αρνούμενη κατηγορηματικά την ύπαρξη αρμοδιότητας του Διεθνούς Δικαστηρίου και υποστηρίζοντας ότι δεν υπάρχει κίνδυνος βλάβης των ελληνικών δικαιωμάτων και ότι δεν πρόκειται να χρησιμοποιήσει βία για την επίλυση της διαφοράς.

Το Διεθνές Δικαστήριο απέρριψε διαδοχικά και τις δύο ελληνικές αιτήσεις. Στην περίπτωση της αίτησης για προσωρινά μέτρα, οι δικαστές, με ψήφους 12 έναντι μίας, στις 11 Σεπτεμβρίου 1976, απέρριψαν το ελληνικό αίτημα θεωρώντας ότι οι σεισμικές έρευνες που διεξήχθησαν από την Τουρκία είχαν προσωπικό χαρακτήρα και ότι δεν εμπειρεύσαν ιδιοποίηση ή άλλη χρήση των φυσικών πόρων των επίδικων τμημάτων της υφαλοκρηπίδας, και συνεπώς κίνδυνο ανεπανόρθωτης βλάβης των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων.⁵⁰

Στη δε περίπτωση της αίτησης για την εκδίκαση της ουσίας, το Διεθνές Δικαστήριο στις 19 Δεκεμβρίου 1978, κατέληξε ότι τα νομικά επιχειρήματα («Γενική Πράξη περί Ειρηνικού Διακανονισμού των Διαφορών» και το «Κοινό Ανακοινωθέν των Βρυξελλών»), στα οποία η Ελλάδα στήριξε την ύπαρξη αρμοδιότητας του διεθνούς αυτού οργάνου για την επίλυση της διαφοράς με απλή μονομερή προσφυγή, δεν ήταν ισχυρά, κι ότι έτσι, δεν ήταν σε θέση να διερευνήσει την ουσία της.⁵¹

Γενικά, πάντως, και οι δύο αποφάσεις που πήρε το Διεθνές Δικαστήριο είχαν κάποια κενά σημεία. Ο Κ. Οικονομίδης αναφέρει χαρακτηριστικά: «*Και οι δύο αποφάσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου δεν είναι απαλλαγμένες ελαττωμάτων και αυθαιρέτων ακόμα θα έλεγα κρίσεων, που οφείλονται στη γνωστή αδυναμία του να δικάζει διαφορές όταν το ένα από τα δύο μέρη – η Τουρκία στην προκειμένη περίπτωση – ερημοδικεί και αρνείται καθαρά την αρμοδιότητά του*»⁵².

Η απόφαση του Δικαστηρίου και στα δύο ελληνικά αιτήματα, όπως φάνηκε και παραπάνω, δεν ήταν υπέρ της Ελλάδας. Υπάρχει, όμως, ένα σημείο της απόφασης όπου η ελληνική άποψη έγινε δεκτή κι αυτό αφορά το χαρακτήρα της διαφοράς. Το Δικαστήριο, όσον αφορά αυτό το θέμα, αποφάσισε ότι η διαφορά μεταξύ των δύο κρατών είναι νομικού χαρακτήρα κι επομένως πρέπει να επιλυθεί με τη βοήθεια του ισχύοντος δικαίου. Συγκεκριμένα, δήλωσε ότι όταν μεταξύ των δύο μερών υπάρχει

⁴⁸ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 476

⁴⁹ Η ελληνική προσφυγή κατατέθηκε μονομερώς στο Διεθνές Δικαστήριο στις 10 Αυγούστου 1976. Δεδομένου ότι δεν υπήρχε δικονομικός δεσμός μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας με βάση το Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου, η Ελλάδα στήριξε τη μονομερή προσφυγή της σε δύο βάσεις δικαιοδοσίας. Πρώτον, στη «Γενική Πράξη περί Ειρηνικού Διακανονισμού των Διαφορών», που υπογράφηκε στη Γενεύη το 1928 και της οποίας η Ελλάδα και η Τουρκία ήταν μέλη. Σύμφωνα με το άρθρο 17 της Πράξης, όλες οι διαφορές των κρατών – μελών υποβάλλονται στο Διεθνές Δικαστήριο, εκτός από εκείνες για τις οποίες τα ενδιαφερόμενα κράτη συμφωνούν να παραπέμψουν σε διαιτησία. Η δεύτερη βάση δικαιοδοσίας που επικαλέσθηκε η Ελλάδα ήταν το «Κοινό Ανακοινωθέν των Βρυξελλών» (1975), το οποίο κατέληγε σε κοινή απόφαση για παραπομπή της διαφοράς για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου στο Διεθνές Δικαστήριο. Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 468 & 470

⁵⁰ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 516

⁵¹ Βλ. Κ. Ιωάννου – Α. Στρατή, *op. cit.*, σελ. 471 - 475

⁵² Βλ. Κ. Οικονομίδη, «*Θέματα Διεθνούς Δικαίου και Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής*», 20^η έκδοση, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1993, σελ. 44

αμφιβολία ως προς ένα δικαίωμα, παρά την ύπαρξη πολιτικών στοιχείων, υφίσταται νομική διαφορά. Η Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης σχετικά με το χαρακτήρα της διαφοράς μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας σε σχέση με την Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου παρατίθεται παρακάτω:

«Η επιστολή του πρέσβευς της Τουρκίας με ημερομηνία 24 Απριλίου 1978, υποστηρίζει ότι η διαφορά μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας είναι “φύσεως εξόχως πολιτικής” (Of highly political nature). Όμως, μια διαφορά που χωρίζει δύο κράτη στο θέμα της οριοθέτησεως της υφαλοκρηπίδας τους, δύσκολα μπορεί να μη συνεπάγεται κάποιο πολιτικό στοιχείο και η παρούσα διαφορά σαφώς είναι μια από εκείνες στις οποίες “τα μέρη αμφισβητούν αμοιβαία ένα δικαίωμα”.

Η Ελλάδα ζήτησε από το δικαστήριο να αποφανθεί στις προτάσεις της “σύμφωνα με τις αρχές και τους κανόνες του διεθνούς δικαίου”. Η Τουρκία επικαλέστηκε νομικά επιχειρήματα σε απάντηση στην αίτηση της Ελλάδας, όπως την ύπαρξη “ειδικών περιστάσεων”. Οι προτάσεις της Ελλάδος καθώς και οι παρατηρήσεις που έγιναν στις διάφορες διπλωματικές επικοινωνίες της Τουρκίας προς την Ελλάδα δείχνουν με σαφήνεια ότι τα δύο κράτη βρίσκονται σε διένεξη ως προς την οριοθέτηση της χωρικής εκτάσεως των κυριαρχικών του δικαιωμάτων στην υφαλοκρηπίδα στο Αιγαίο.

Έτσι, η Ελλάδα και η Τουρκία επικαλούνται η μία της άλλης ορισμένα κυριαρχικά δικαιώματα και είναι προφανές ότι τα δικαιώματα αυτά βρίσκονται στη βάση της διαφοράς που χωρίζει τα δύο κράτη. Συνεπώς το Δικαστήριο αποφαινεται ότι υπάρχει νομική διαφορά μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας σε σχέση με την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου»⁵³

Στα χρόνια που ακολουθούν, πραγματοποιήθηκαν αρκετές συναντήσεις με σημαντικότερη αυτή στο Montreux, στις 10 και 11 Μαρτίου 1978, μεταξύ του Έλληνα πρωθυπουργού Καραμανλή και του Τούρκου ομόλογού του Ετσεβίτ. Η συνάντηση αυτή κατέληξε σε προγραμματικές δηλώσεις για τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων, οι οποίες όντως συνεχίστηκαν, αλλά χωρίς κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα σε σχέση με το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας.

Η κατάσταση, από το 1981 και μετά, αλλάζει εξαιτίας της αλλαγής της κυβέρνησης στην Ελλάδα. Η νέα κυβέρνηση (ΠΑΣΟΚ) αλλάζει τελείως εξωτερική πολιτική και γίνεται πιο σκληρή και αδιάλλακτη. Διακόπτει κάθε είδους διαπραγμάτευση με την Τουρκία, αρνούμενη την ύπαρξη αυτής καθεαυτής της διαφοράς και θεωρώντας κατά συνέπεια το Πρακτικό της Βέρνης ανενεργό.

Η επόμενη χρονιά (1982) αποτελεί μία περίοδο, όπου οι σχέσεις των δύο κρατών εμφανίζονται βελτιωμένες, χωρίς πολλές εμπλοκές, ειδικά μετά τη μεταξύ τους συμφωνία, το λεγόμενο «*Moratorium*»⁵⁴. Σύμφωνα με αυτό, τα δύο κράτη συμφώνησαν να απέχουν από κάθε δήλωση ή ενέργεια, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι θα πρέπει να σταματήσουν και οι μεταξύ τους διαπραγματεύσεις. Παρά το γεγονός ότι η Τουρκία είχε συμφωνήσει στο *Moratorium*, προέβαινε σε συνεχείς παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου, καθώς και σε δηλώσεις που πυροδοτούσαν την ήδη φορτισμένη κατάσταση. Αυτό, σε συνδυασμό με την ανακήρυξη του ψευδοκράτους της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου το

⁵³ Βλ. Χ. Δίπλα, «Η Ελληνοτουρκική διαφορά για την Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου – Εναλλακτικές λύσεις και προτάσεις», Ειδικές Μελέτες & Μονογραφίες, Αθήνα, 1992, σελ. 11

⁵⁴ Βλ. Χ. Δίπλα, *op. cit.*, σελ. 14

Νοέμβριο του 1983, οδήγησε σε διακοπή του διαλόγου για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, μέχρι το 1985.

Το κορύφωμα στις σχέσεις των δύο κρατών ήρθε το Μάρτιο 1987, που βρέθηκαν στα πρόθυρα ένοπλης σύρραξης. Στις 19 Μαρτίου 1987, το ωκεανογραφικό τουρκικό σκάφος «Piri – Reis», συνοδευόμενο από δύο πολεμικά πλοία του τουρκικού στόλου, έκανε έρευνες σε περιοχές που αποτελούσαν σε ελληνική υφαλοκρηπίδα. Η Ελλάδα, αμέσως διαμαρτυρήθηκε άμεσα και επίσημα, όμως αυτή της η διαμαρτυρία απορρίφθηκε από την Τουρκία.

Στις 23 Μαρτίου 1987, η Τουρκία, παρερμηνεύοντας την πρόθεση της ελληνικής κυβέρνησης να εξαγοράσει τις μετοχές της εταιρείας που εξερευνά κι εκμεταλλεύεται υποθαλάσσιους υδρογονάνθρακες στο Βόρειο Αιγαίο, υποβάλλει έγγραφη διαμαρτυρία κατά της Ελλάδας, κατηγορώντας την για παραβίαση του Πρακτικού της Βέρνης με πρόθεση γεωτρήσεων έξω από τα ελληνικά χωρικά ύδατα, καθώς επίσης και παραβίαση της απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας λόγω διακοπής των διαπραγματεύσεων. Επιπλέον, απειλήσε ότι θα στείλει το «Sismik I» στις αμφισβητούμενες περιοχές του Αιγαίου για έρευνες, ως απάντηση της παραβίασης της Ελλάδας.

Η Ελλάδα, σ' αυτήν την κατηγορία και απειλή της Τουρκίας, κράτησε σθεναρή στάση, κινητοποιώντας τις ναυτικές και στρατιωτικές της δυνάμεις, ενώ παράλληλα με μια διακοίνωση, στις 27 Μαρτίου 1987, αντέκρουσε τις τουρκικές κατηγορίες και υποστήριξε πως η διακοπή των διαπραγματεύσεων για την υφαλοκρηπίδα οφειλόταν στην τουρκική στάση και μόνο. Η Τουρκία, υπολογίζοντας τις συνέπειες από μια ανοιχτή σύγκρουση δεν έδωσε συνέχεια στις απειλές της και στις 28 Μαρτίου 1987, τα πνεύματα ηρέμησαν με τη δήλωση του Τούρκου Προέδρου, ο οποίος ανακοίνωσε πως οι έρευνες θα περιοριστούν στα τουρκικά ύδατα.

Για να εκτονωθεί η ένταση που είχε δημιουργηθεί από τα τελευταία γεγονότα του 1987, άρχισε ένας διάλογος μεταξύ των δύο πρωθυπουργών, Α. Παπανδρέου και Τ. Οζάλ. Οι δύο πρωθυπουργοί συναντήθηκαν στα πλαίσια της Διεθνούς Συνάντησης του Νταβός, τον Ιανουάριο του 1988 και συμφώνησαν ότι στο μέλλον δεν θα ξαναδημιουργούνταν παρόμοια κρίση και ότι τα δύο κράτη θα προσπαθούσαν να δημιουργήσουν μόνιμες ειρηνικές σχέσεις μεταξύ τους. Επιπλέον, προχώρησαν στη σύσταση μιας πολιτικής επιτροπής, η οποία θα προσδιόριζε τα προβλήματα και θα ερευνούσε τις δυνατότητες να μειωθεί το χάσμα και να δρομολογηθούν λύσεις διαρκείας. Δυστυχώς, η πολιτική αυτή επιτροπή δεν κατάφερε να προσδιορίσει τα ανοικτά θέματα μεταξύ των δύο κρατών κι έτσι δεν κατέστη δυνατός ένας ουσιαστικός διάλογος.

Τα χρόνια που ακολουθούν χαρακτηρίζονται από αλλεπάλληλες εκλογικές αναμετρήσεις για τη χώρα μας, με αποτέλεσμα τη μη συνέχιση του διαλόγου μεταξύ των δύο κρατών. Όταν η Νέα Δημοκρατία επανήλθε στη διακυβέρνηση της χώρας μας, αυτή παρέμεινε στις αρχικές της θέσεις (πριν το 1981), σύμφωνα με τις οποίες η διαφορά για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου θεωρείται νομική και ως τέτοια θα πρέπει να λυθεί δικαστικά.

Για ακόμη μια φορά, ξεκινούν διάφορες συναντήσεις σε επίπεδα εμπειρογνομώνων, υπουργών, αλλά και πρωθυπουργών, χωρίς όμως κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα. Μια συνάντηση που έγινε με τους πρωθυπουργούς των δύο κρατών, το Μητσοτάκη και το Ντεμιρέλ, το Φεβρουάριο του 1992 στο Νταβός, όχι

μόνο δε σηματοδότησε μια νέα φάση των ελληνοτουρκικών θέσεων, αλλά ακολουθήθηκε από μια αδιάλλακτη στάση της Τουρκίας, όσον αφορά το Κυπριακό, και από αλληπάλληλες παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου.

Από το 1992 μέχρι σήμερα, γίνονται πολλές προσπάθειες για να βρεθεί μια διέξοδος στην ελληνοτουρκική διαφορά για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου. Ο νέος γύρος συνομιλιών που άρχισε δεν είχε κάποιο αποτέλεσμα. Το μόνο άξιο προς αναφορά είναι το *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι*, στις 11 Δεκεμβρίου του 1999. Η Ελλάδα με κυβέρνηση το ΠΑΣΟΚ, κατάφερε να ακυρώσει τις τουρκικές επιδιώξεις για διμερή διαπραγμάτευση των ελληνοτουρκικών διαφορών.

Σύμφωνα με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σ' αυτή τη Σύνοδο Κορυφής στο Ελσίνκι, η Τουρκία για να μπορέσει να γίνει μέλος της Ε.Ε, υποχρεούται να λύσει τις οποιεσδήποτε διαφορές της με την Ελλάδα με παραπομπή των ελληνοτουρκικών διαφορών σε ένα κοινά αναγνωρισμένο διεθνές επιδιαιτητή και συγκεκριμένα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.⁵⁵ Όλα αυτά πρέπει να έχουν γίνει μέχρι το Δεκέμβριο του 2004, όπου και θα αποφασιστεί τελικά αν η Τουρκία μπορεί να ξεκινήσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις.

Η κατάσταση, όμως αυτή άρχισε να αλλάζει τους τελευταίους μήνες και συγκεκριμένα μετά τις εκλογές του Μαρτίου 2004 στην Ελλάδα. Μια συνάντηση που έγινε σε πρωθυπουργικό επίπεδο στην Αθήνα, μεταξύ του Κ. Καραμανλή και του Τ. Ερντογάν, το Μάιο του 2004, μπορεί να μην επέφερε κάποια αποτελέσματα στα εκκρεμή προβλήματα που θα ενίσχυαν το υπέδαφος των θετικών εξελίξεων στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, όμως μέσω αυτής φάνηκε η αλλαγή τακτικής της ελληνικής κυβέρνησης σε σχέση με τα ελληνοτουρκικά ζητήματα.

Συγκεκριμένα, οι δύο πρωθυπουργοί συμφώνησαν να μην πιέσουν τα πράγματα μέχρι τον προσεχή Δεκέμβριο (όπου θα αποφασιστεί αν η Τουρκία πληροί τις προϋποθέσεις για την ένταξη της στην Ε.Ε). Επιπλέον, αποφάσισαν η ελληνική κυβέρνηση να συμπαρασταθεί στην Άγκυρα, στην περίπτωση κατά την οποία η Ε.Ε διατυπώσει επικρίσεις κατά της Τουρκίας για το γεγονός ότι μέχρι τότε οι δύο χώρες δεν θα έχουν εμφανίσει αποτελέσματα για τις διαφορές τους, όπως προβλέπουν οι αποφάσεις του 1999 στο Ελσίνκι. Ο λόγος, για τον οποίο ουσιαστικά ακυρώνονται οι προβλέψεις του Ελσίνκι για την επίλυση των διαφορών των δύο χωρών μέχρι τον Δεκέμβριο, οφείλεται στην αλλαγή τακτικής της σημερινής ελληνικής κυβέρνησης, η οποία επιδιώκει να επιλύσει με διμερή διαπραγμάτευση το θέμα των λεγόμενων «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο (δηλαδή των αμφισβητούμενων από την Τουρκία περιοχών, όπως βραχονησίδων) και στη συνέχεια να παραπεμφθεί το θέμα της υφαλοκρηπίδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης⁵⁶.

Η αλλαγή αυτή της τακτικής της νέας κυβέρνησης θα παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην πορεία των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Από τον Μάιο του 2004 μέχρι σήμερα, Σεπτέμβριο του 2004, δεν έχει πραγματοποιηθεί καμία συνάντηση. Όλοι περιμένουν να έρθει ο Δεκέμβριος, ένας μήνας κρίσιμος για την Ελλάδα.

⁵⁵ Βλ. πίσω *Παράρτημα 3*, άποψη του τότε Υπουργού Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου

⁵⁶ Βλ. πίσω *Παράρτημα 1*, άρθρο του Α. Παπαχελά από την Εφημερίδα «Το Βήμα», 16 / 05 / 2004

3.2. Οι θέσεις της Ελλάδας και της Τουρκίας για την Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου

Οι σχέσεις της Ελλάδας με τη γείτονα χώρα της, την Τουρκία, ανέκαθεν αποτελούσε και αποτελεί ένα φλέγον ζήτημα. Όπως φαίνεται και από την παραπάνω εξιστόρηση των γεγονότων, υπάρχουν καιριές διαφορές μεταξύ των δύο κρατών, τις οποίες προσπάθησαν κατά καιρούς να λύσουν, με διάφορες συναντήσεις, διαβουλεύσεις, διαπραγματεύσεις και μερικές φορές φτάνοντας στα πρόθυρα ένοπλης σύρραξης. Παρακάτω, θα γίνει μια προσπάθεια ανάλυσης των θέσεων των δύο χωρών ξεχωριστά μέσα απ' την οποία θα φανεί ποιες είναι οι πραγματικές διαφορές τους.

3.2.1. Οι ελληνικές θέσεις

Οι ελληνικές θέσεις, όπως αντικατοπτρίζονται μέσα από τα επίσημα έγγραφα και τις υπεύθυνες δηλώσεις των κυβερνητικών παραγόντων, παραμένουν ουσιαστικά αμετάβλητες από το 1973, που ουσιαστικά ξεκίνησε η λεγόμενη «κρίση του Αιγαίου», μέχρι σήμερα.

Καταρχήν, η Ελλάδα δέχεται και επιμένει στην αρχή του αδιαιρέτου της εδαφικής κυριαρχίας μεταξύ ηπειρωτικών και νησιωτικών περιοχών, και κατά συνέπεια, στο γεγονός ότι τα νησιά δικαιούνται υφαλοκρηπίδα, όπως και οι ηπειρωτικές ακτές. Αυτή της τη θέση τη στηρίζει στη Σύμβαση της Γενεύης του 1958 και στη νέα Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (1982)⁵⁷.

Εφόσον, λοιπόν, τα νησιά έχουν πλήρη δικαιώματα υφαλοκρηπίδας, η Ελλάδα υποστηρίζει ότι οι ακτογραμμές τους αποτελούν γραμμές βάσης για τη μέτρηση της υφαλοκρηπίδας τους και την εξεύρεση της μέσης γραμμής ή της γραμμής ίσης απόστασης. Με λίγα λόγια, η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου πρέπει να γίνει με βάση την αρχή της μέσης γραμμής ή ίσης απόστασης ανάμεσα στις ανατολικές ακτές των ανατολικών ελληνικών νησιών και τις ηπειρωτικές ακτές της Τουρκίας, που θα εξασφαλίσει μια δίκαιη λύση στο πρόβλημα της οριοθέτησης.

Μία τελευταία θέση της Ελλάδας, αφορά τη διαδικασία επίλυσης της διαφοράς για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η πιο ενδεδειγμένη οδός για τη λύση της διαφοράς είναι η παραπομπή του ζητήματος στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, του οποίου οι αποφάσεις είναι οριστικές και υποχρεωτικές για τα μέρη.

Γενικά, πάντως, απ' τα παραπάνω, εύκολα μπορεί να διακρίνει κανείς ότι η Ελλάδα υποστηρίζει το νομικό χαρακτήρα της διαφοράς. «Στα πλαίσια μιας νομικής διαφοράς, τα μέρη έχουν αξιώσεις νομικού χαρακτήρα, δηλαδή η διαφορά τους αναφέρεται σε αμφισβήτηση νομίμου δικαιώματος και μπορεί να λυθεί με βάση τους κανόνες του διεθνούς δικαίου»⁵⁸ και επομένως με παραπομπή στο Διεθνές

⁵⁷ Βλ. Γ. Ασωνίτης, *op. cit.*, σελ. 143

⁵⁸ Βλ. Χ. Δίπλα, *op. cit.*, σελ. 3

Δικαστήριο της Χάγης. Για να γίνει, όμως, αυτό θα πρέπει να συναινέσουν και οι δύο πλευρές, κάτι που δεν έγινε, αφού, όπως θα δούμε και παρακάτω, η τουρκική πλευρά έχει εντελώς αντίθετη άποψη.

3.2.2. Οι τουρκικές θέσεις

Εντελώς αντίθετες από τις ελληνικές είναι οι τουρκικές θέσεις. Σύμφωνα με την άποψη της Τουρκίας, το θεμελιώδες κριτήριο για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου είναι η φυσική – γεωλογική συγγένεια του εδάφους της ξηράς με το έδαφος του βυθού. Στηριζόμενη στην απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου για την υπόθεση της Ηπειρωτικής Υφαλοκρηπίδας της Βόρειας Θάλασσας⁵⁹, η Τουρκία ισχυρίζεται ότι γεωλογικά, η υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου αποτελεί φυσική προέκταση της Ανατολικής χερσονήσου και συνεπώς είναι τουρκική υφαλοκρηπίδα. Γι' αυτήν, τα νησιά δεν είναι τίποτα άλλο παρά απλές εξάρσεις του βυθού, πάνω στη φυσική προέκταση του τουρκικού εδάφους, και συνεπώς δεν δικαιούνται υφαλοκρηπίδα.

Επιπλέον, η τουρκική πλευρά υποστηρίζει ότι, ακόμα κι αν δεχτούμε ότι τα νησιά του Αιγαίου έχουν υφαλοκρηπίδα, αυτό δεν σημαίνει πως η τουρκική υφαλοκρηπίδα θα περιοριστεί στη στενή λωρίδα που βρίσκεται ανατολικά από τα ελληνικά νησιά. Σύμφωνα με την άποψη της Τουρκίας, τα νησιά αποτελούν ειδικές περιστάσεις, αφού σχηματίζουν μια ασφυκτική αλυσίδα για την Τουρκία και την εμποδίζουν να διεισδύσει στο χώρο του Αιγαίου πελάγους. Επιπροσθέτως, επικαλείται τον ημίκλειστο χαρακτήρα της θάλασσας του Αιγαίου και υποστηρίζει ότι οι «ειδικές συνθήκες»⁶⁰ που επικρατούν στη θάλασσα αυτή, υπαγορεύουν αποκλίσεις από την αυστηρή εφαρμογή των γενικών κανόνων του δικαίου της θάλασσας, δηλαδή δεν μπορούν να εφαρμοστούν σ' αυτήν οι γενικοί κανόνες οριοθέτησης και οι γενικοί κανόνες που διέπουν θαλάσσια καθεστώτα (π. χ. ο κανόνας των 12 ναυτικών μιλίων αιγιαλίτιδας ζώνης⁶¹).

Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπ' όψιν όλα τα παραπάνω, η Τουρκία καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η οριοθέτηση πρέπει να γίνει με βάση την αρχή της ευθυδικίας, μια αρχή που βασίζεται στο συνυπολογισμό όλων των ειδικών στοιχείων που θα μπορούσαν σε μια εξειδικευμένη περίπτωση - όπως είναι αυτή του Αιγαίου πελάγους και των ελληνικών νησιών – να οδηγήσουν σε ένα δίκαιο αποτέλεσμα οριοθέτησης.

Τέλος, όσον αφορά τη διαδικασία επίλυσης της διαφοράς για την υφαλοκρηπίδα, η Τουρκία υποστηρίζει ότι η οριοθέτηση πρέπει να γίνει με διμερείς διαπραγματεύσεις, και μόνο αν υπάρξουν άλυτα ζητήματα, τότε αυτά να παραπεμφθούν στη δικαστική επίλυση.

Γενικά, η Τουρκία υποστηρίζει πως η διαφορά για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας έχει πολιτικό χαρακτήρα, δηλαδή «δεν στηρίζεται στην αυστηρή

---

⁵⁹ Βλ. παραπάνω, σελ. 7 - 8

⁶⁰ Όταν λέμε «ειδικές συνθήκες» εννοούμε την ύπαρξη μεγάλου αριθμού νησιών, στενότητα ανοιχτής θάλασσας κ. τ. λ.

⁶¹ Η Ελλάδα δεν έχει υιοθετήσει το όριο των 12 ναυτικών μιλίων αιγιαλίτιδας ζώνης, αλλά έχει περιοριστεί στα 6 ναυτικά μίλια, εξαιτίας του γεγονότος ότι η Τουρκία απειλεί να μας κηρύξει πόλεμο (casus belli)

εφαρμογή των κανόνων δικαίου, αλλά σε εξωδικαστικούς παράγοντες, όπως πολιτικές ή κοινωνικές πραγματικότητες»⁶². Αυτό δικαιολογείται άλλωστε και απ' το ότι θεωρεί τις διμερείς διαπραγματεύσεις το καταλληλότερο μέσο επίλυσης της διαφοράς της με την Ελλάδα.

---

⁶² Βλ. Χ. Δίπλα, *op. cit.*, σελ. 4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Συμπεράσματα

Παρατηρώντας κάποιος όλη την πορεία των σχέσεων της Ελλάδας με την Τουρκία, καθώς και τις απόψεις που κατά καιρούς ενστερνιζόταν η καθεμία, εύκολα μπορεί να διαπιστώσει κανείς πως η μεταξύ τους διαφορά για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου στηρίζεται σε τρία κυρίως σημεία που έχουν να κάνουν με το αντικείμενο και τη φύση της διαφοράς, το εφαρμοστέο δίκαιο και με τη μέθοδο επίλυσή της.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τα δύο κράτη έχουν διαφορετική άποψη ως προς το αντικείμενο της διαφοράς. Συγκεκριμένα, η Τουρκία υποστηρίζει ότι η διαφορά αφορά ολόκληρη την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου και επομένως διεκδικεί περιοχές της υφαλοκρηπίδας δυτικά των ελληνικών νησιών έως το μέσον περίπου του Αιγαίου. Ισχυριζόμενη ότι τα νησιά δεν δικαιούνται υφαλοκρηπίδας, επιδιώκει να χαράξει τη διαχωριστική γραμμή στο μέσον του Αιγαίου, σαν να μην υπήρχαν καθόλου νησιά, λαμβάνοντας ως γραμμές βάσης τις ηπειρωτικές ακτές της Ελλάδας και τις ηπειρωτικές ακτές της Τουρκίας. Μ' αυτόν τον τρόπο, τα ελληνικά νησιά, που βρίσκονται κοντά στις ακτές της, εγκλωβίζονται σε τούρκικη υφαλοκρηπίδα, δηλαδή μέσα σε μια ζώνη της δικαιοδοσίας της Τουρκίας. Οι θέσεις αυτές της τουρκικής πλευράς δεν βασίζονται σε κάποιον κανόνα του διεθνούς δικαίου, γι' αυτό και επικαλείται τον πολιτικό χαρακτήρα της διαφοράς.

Για τη χώρα μας, το αντικείμενο της διαφοράς είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας αφενός στη Θράκη, δηλαδή στη θαλάσσια επέκταση της μεταξύ των δύο χωρών γραμμής των συνόρων (πλευρική οριοθέτηση, η οποία δε δημιουργεί πρόβλημα), και αφετέρου μεταξύ των ελληνικών νησιών που βρίσκονται στο ανατολικό τμήμα του Αιγαίου και της τουρκικής ακτής. Για την Ελλάδα, ως γραμμές βάσης θεωρούνται απ' τη μια οι ακτές των ελληνικών νησιών και απ' την άλλη οι ακτές της Ανατολίας.

Σε αντίθεση με την Τουρκία, η ελληνική θέση είναι απόλυτα σύμφωνη με το διεθνές δίκαιο. Η Σύμβαση της Γενεύης για την Υφαλοκρηπίδα του 1958, αλλά και η νέα Σύμβαση του δικαίου της θάλασσας του 1982⁶³ αναγνωρίζουν στα νησιά πλήρη δικαιώματα υφαλοκρηπίδας. Μόνο οι βραχονησίδες που δεν μπορούν να κατοικηθούν ή να έχουν δική τους οικονομική ζωή στερούνται υφαλοκρηπίδας. Εξάλλου, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, στην υπόθεση για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας της Βόρειας θάλασσας το 1969, δέχθηκε ότι οι σχετικές διατάξεις της Σύμβασης της Γενεύης αποτελούν κανόνες εθνικού δικαίου, πράγμα που σημαίνει ότι δεσμεύουν όχι μόνο τα κράτη που έχουν υπογράψει τη Σύμβαση αυτή (Ελλάδα), αλλά όλα τα κράτη, περιλαμβανομένης βέβαια και της Τουρκίας. Με λίγα λόγια, απ' τα παραπάνω προκύπτει ότι η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η διαφορά με την Τουρκία έχει καθαρά νομικό χαρακτήρα.

---

⁶³ Βλ. Γ. Ασωνίτης, *op. cit.*, σελ. 143

Πάντως, όπως και να 'χει, όποια οδός κι αν ακολουθηθεί για την επίλυση της διαφοράς, ο νομικός της χαρακτήρας έχει κατοχυρωθεί από την απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, το 1978.⁶⁴ Μετά από αυτήν την απόφαση, η Τουρκία δεν θα μπορεί πλέον να αγνοήσει αυτή την παραδοχή του Δικαστηρίου και η Ελλάδα θα μπορεί να την προβάλλει αβίαστα κάθε φορά που η τουρκική πλευρά μιλάει για πολιτική διαφορά που δεν μπορεί να λυθεί δικαστικώς.

Άρρηκτα συνδεδεμένη με το χαρακτήρα της διαφοράς είναι η μέθοδος επίλυσής της. Η τουρκική πλευρά ισχυρίζεται πως η διαφορά πρέπει να επιλυθεί με διάλογο και διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο κρατών, πράγμα απόλυτα δικαιολογημένο, καθώς διαθέτει μεγαλύτερη πολιτική και στρατιωτική ισχύ από τη χώρα μας, ενώ παράλληλα γνωρίζει ότι οι θέσεις της δεν στηρίζονται σε κάποιον κανόνα του διεθνούς δικαίου. Έτσι, είναι απόλυτα φυσιολογικό να επιμένει για διμερείς διαπραγματεύσεις. Στις διαπραγματεύσεις είναι δυνατόν να διεισδύσουν παράγοντες πειθούς, οι οποίοι είναι τελείως άσχετοι με το αντικείμενο της διαπραγμάτευσης, κι επομένως η χώρα με τη μεγαλύτερη διαπραγματευτική δύναμη μπορεί πιο εύκολα να επιβάλει τις θέσεις της σε βάρος της ασθενέστερης.

Γι' αυτό το λόγο, λοιπόν, η χώρα μας υποστηρίζει τη δικαστική επίλυση της διαφοράς. Μια δικαστική επίλυση του θέματος εξασφαλίζει την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας με βάση τους κανόνες του διεθνούς δικαίου, αλλά και μια οριστική και υποχρεωτική απόφαση από το κύριο δικαιοδοτικό όργανο της διεθνούς κοινότητας, το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Στα πλαίσια ενός δικαστικού διακανονισμού, οι δύο διάδικοι είναι ίσοι ενώπιον του νόμου και του δικαστού, κάτι που δεν συμβαίνει στην περίπτωση των διαπραγματεύσεων.

Βέβαια, ακόμα και σ' αυτήν την περίπτωση, η Ελλάδα μπορεί να μην δικαιωθεί πλήρως. Η καθηγήτρια Χ. Δίπλα⁶⁵ αναφέρει χαρακτηριστικά ότι: *«κάθε διάδικος που υποβάλει την υπόθεσή του για επίλυση σ' ένα δικαστήριο – είτε αυτό είναι εσωτερικό είτε διεθνές – διατρέχει τον κίνδυνο να μη δικαιωθεί εκατό τοις εκατό. Όσο κι αν πιστεύουμε ότι οι θέσεις μας είναι περισσότερο θεμελιωμένες από τις τουρκικές και ότι, κατά συνέπεια, πρέπει να “κερδίσουμε” τη δίκη, οφείλουμε να είμαστε προετοιμασμένοι για μια απόφαση που δεν θα μας ευνοεί απόλυτα. Όλη η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας δείχνει ότι ποτέ το Δικαστήριο δεν δικαίωσε απόλυτα ένα κράτος σε σχέση με το άλλο. Βέβαια, πάντοτε κάποιος από τους δύο διάδικους ελάμβανε περισσότερη έκταση ζωνών υφαλοκρηπίδας σε σχέση με τον αντίδικό του, αλλά πάντως σε κανένα διάδικο το Δικαστήριο δεν επεδίκασε ακριβώς ό,τι ζήτησε»*.⁶⁶

Πάντως, όπως και να 'χει, η καθηγήτρια Χ. Δίπλα πιστεύει πως το Δικαστήριο της Χάγης είναι το πιο κατάλληλο «forum» που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την οριστική επίλυση της διαφοράς. Συγκεκριμένα, προτείνει ότι: *«η Ελλάδα έχει συμφέρον να επιτύχει δικαστική επίλυση της διαφοράς της με την Τουρκία. Η δικαστική αυτή επίλυση της διαφοράς μπορεί να επιτευχθεί με συνυποσχετικό ενώπιον πενταμελούς τμήματος του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης. Στο συνυποσχετικό θα πρέπει να οριστεί η ακριβής αρμοδιότητα του Δικαστηρίου καθώς επίσης και η ακριβής έκταση της περιοχής της οριοθέτησης για να αποφευχθούν παρεμβάσεις τρίτων Κρατών στην κυρία διαδικασία. Έτσι επί της ουσίας πρέπει να παρουσιαστεί μια μαξιμαλιστική θέση που να απαλύνεται, ώστε να ικανοποιούνται οι αρχές της ευθυδικίας (principes*

⁶⁴ Βλ. παραπάνω Απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, σελ. 20

⁶⁵ Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

⁶⁶ Βλ. Χ. Δίπλα, *op. cit.*, σελ. 76

equitables)».⁶⁷ Μ' αυτόν τον τρόπο πιστεύει πως η τελική λύση που θα δοθεί από το Δικαστήριο θα είναι ευνοϊκή για την Ελλάδα.

Ένα τελευταίο σημείο, ως προς το οποίο είναι αντίθετες η Ελλάδα με την Τουρκία και είναι εξίσου σημαντικό με το χαρακτήρα και τη μέθοδο επίλυσης της διαφοράς τους, αφορά το εφαρμοστέο δίκαιο, δηλαδή ποιο δίκαιο θα πρέπει να την διέπει. Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας πρέπει να εφαρμοστεί το Διεθνές Δίκαιο και ιδιαίτερα ο κανόνας της μέσης γραμμής. Αντίθετα, η Τουρκία επικαλείται την αρχή της ευθυδικίας, μια έννοια ασαφή και ακαθόριστη και ισχυρίζεται ότι, απ' τη στιγμή που δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Σύμβαση της Γενεύης του 1958 και στη νέα Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών του 1982, δεν δεσμεύεται απ' τις διατάξεις τους. Ουσιαστικά, όμως, αυτός ο ισχυρισμός της δεν ισχύει, καθώς οι διατάξεις της Σύμβασης της Γενεύης θεωρούνται κανόνες εθιμικού δικαίου και επομένως είναι δεσμευτικές για όλα τα κράτη ανεξαιρέτως. Η τουρκική θέση, λοιπόν, είναι καθαρά υποκειμενική και εκφράζει τις επεκτατικές βλέψεις της γειτονικής μας χώρας προς τα ελληνικά νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και γενικότερα ολόκληρου του Αιγαίου πελάγους.

Μέσα από μια ανασκόπηση των γεγονότων και των καταστάσεων που διαδραματίστηκαν στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, από το Νοέμβριο του 1973 μέχρι και σήμερα, μπορεί κανείς να διαπιστώσει πως τα δύο κράτη έχουν διαφυλάξει τις πάγιες θέσεις τους. Μπορεί κατά καιρούς να αλλάζανε πολιτικές τακτικές (εξαιτίας των εναλλαγών των κυβερνήσεων), όμως παρόλα αυτά διατηρούσαν πάντα μια σταθερή στάση. Η δε Τουρκία εμμένει στο ότι υπάρχουν κι άλλες διαφορές με την Ελλάδα, εκτός από την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, και επιμένει στην επίλυση του ζητήματος μέσω διμερών διαπραγματεύσεων, ενώ η Ελλάδα δέχεται ως μόνη διαφορά με την Τουρκία το ζήτημα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας, το οποίο πρέπει να διευθετηθεί από το Δικαστήριο της Χάγης.

Τα τελευταία έτη, οι σχέσεις των δύο κρατών τίθενται σε νέα βάση. Η Τουρκία πλέον επιθυμεί την ένταξή της στην Ε.Ε και ο πρωθυπουργός της Τουρκίας, Τ. Ερντογάν, επιδιώκει να βγάλει τη χώρα του από την καθυστέρηση και να αναπτύξει νέες δομές που θα την έφερναν πιο κοντά στα δυτικά πρότυπα. Η Ελλάδα απ' την άλλη φαίνεται πως αρχίζει να αλλάζει σιγά-σιγά στάση. Η ελληνική κυβέρνηση αρχίζει να δέχεται πως υπάρχουν κι άλλες διαφορές με την Τουρκία, εκτός της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας. Συγκεκριμένα, ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής όταν ερωτήθηκε από δημοσιογράφους σχετικά με το θέμα της υφαλοκρηπίδας αναφέρθηκε σ' αυτό «ως ενδεικτικό ζήτημα και όχι μοναδικό»⁶⁸. Κάτι τέτοιο, πάντως θα οδηγήσει στην αλλαγή στάσης, αφού έως σήμερα το μοναδικό ζήτημα που αναγνώριζε επισήμως η χώρα ως ελληνοτουρκική διαφορά ήταν η υφαλοκρηπίδα.

Πολλοί είναι αυτοί που απορούν με τη στάση αυτή των δύο πρωθυπουργών. Μερικοί υποστηρίζουν πως η στάση αυτή του Τ. Ερντογάν θα κρατήσει μόνο μέχρι τον Δεκέμβριο του 2004, όπου θα αποφασιστεί αν η Τουρκία θα μπορέσει να ξεκινήσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Θεωρούν δε πως η αλλαγή τακτικής από μέρους της ελληνικής κυβέρνησης δεν θα είναι ευνοϊκή για τη χώρα μας. Πιστεύουν

⁶⁷ Χ. Δίπλα, *op. cit.*, σελ. 82 - 83

⁶⁸ Βλ. www.in.gr/news, «η υπόθεση κυπριακό δεν σταματά στις 24 Απριλίου, συμφωνούν Καραμανλής - Ανάν» 18 / 05 / 2004, καθώς και *Παράρτημα 4*

πως η Ελλάδα έπρεπε να εκμεταλλευτεί την απόφαση του Ελσίνκι και να προχωρήσει στην επίλυση των διαφορών μέσω του Δικαστηρίου της Χάγης.

Είναι άραγε σωστή η απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης να αποδεχτεί πως υπάρχουν κι άλλες διαφορές με την Τουρκία (το θέμα των λεγόμενων «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο), εκτός από αυτήν για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου; Κάνει καλά που διαλέγει μία άλλη οδό για την επίλυση των διαφορών της, αυτή των διαπραγματεύσεων; Και τέλος, θα έχει καλά αποτελέσματα το γεγονός ότι δεν πιέζει την Τουρκία για άμεση επίλυση της διαφοράς για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, τώρα μάλιστα που η Τουρκία δεσμεύεται με την απόφαση του Ελσίνκι να επιλύσει όλες τις διαφορές της, αν θέλει να ενταχθεί στην Ε.Ε;

Δυστυχώς, κανείς δεν μπορεί να ξέρει. Ένα, όμως, είναι το σίγουρο. Όλοι περιμένουν με αγωνία το Δεκέμβριο του 2004, όπου θα κριθούν οι περαιτέρω σχέσεις των δύο κρατών. Πάντως, και τα δύο κράτη εκφράζουν έντονα την επιθυμία να ανοίξει μία νέα σελίδα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Για να επιτευχθεί, όμως, κάτι τέτοιο χρειάζεται καλή θέληση, αμοιβαία εμπιστοσύνη και κοινούς στόχους, στοιχεία που απουσίαζαν και απουσιάζουν έως σήμερα και από τις δύο πλευρές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Ασωνίτης Γ., *«Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας»* (εισαγωγή – μετάφραση), εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 1995
- Βαμβούκος Α., *«Το Σύγχρονο Δίκαιο της Θάλασσας»*, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985
- Γιόκαρης Α., Δημητρακόπουλος Α., Δίπλα Χ., *«Σημεία τριβής στις Ελληνοτουρκικές σχέσεις»*, 21^η έκδοση, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 1994
- Δίπλα Χ.:
  - *«Η Ελληνοτουρκική διαφορά για την Υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου: Εναλλακτικές λύσεις και προτάσεις»*, 21^η έκδοση, Ειδικές Μελέτες και Μονογραφίες, Αθήνα, 1992
  - *«Η νομολογιακή εξέλιξη των αρχών της θαλάσσιας οριοθέτησης και η επίδρασή της στην ελληνοτουρκική διαφορά για την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου»*, από τα Πρακτικά Συμποσίου στη Ρόδο (4-6 Νοεμβρίου 1994) με θέμα “Το Αιγαίο Πέλαγος και το Νέο Δίκαιο της Θάλασσας”, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996
  - *«Ελληνοτουρκικός διάλογος και προοπτικές επίλυσης της διένεξης για την υφαλοκρηπίδα: Πιθανά σημεία σύγκλισης και διαστάσεις»*, από τα Πρακτικά Ημερίδας (3 Ιουνίου 2002) με θέμα “Αιγαίο: Εξελιξείς και Προοπτικές επίλυσης των ελληνοτουρκικών διενέξεων”, 21^η έκδοση
- Δούση Ε., *«Οι τουρκικές αμφισβητήσεις στο Αιγαίο – Νομικές και Πολιτικές πτυχές»*, Θέματα Πολιτικής & Άμυνας, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων
- Ιωάννου Κ. & Στρατή Α., *«Δίκαιο της Θάλασσας»*, Β’ έκδοση, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, 2000

- Κουλούρης Μ., «*Διεθνές Δίκαιο της Υφαλοκρηπίδας και οι τάσεις του Δικαίου της Θάλασσας*»
- Κώνστας & Τσηρδανίδης, «*Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*»
- Οικονομίδης Κ. Π.:
  - «*Θέματα Διεθνούς Δικαίου και Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής*», 20^η έκδοση, εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993
  - «*Παρέμβαση*» από τα Πρακτικά Ημερίδας (3 Ιουνίου 2002) με θέμα “*Αιγαίο: Εξελίξεις και Προοπτικές επίλυσης των ελληνοτουρκικών διενέξεων*”, 21^η έκδοση
- Πολίτης Σ., «*Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας*», Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Χίος, 2001
- Ροζάκης Χ., «*Το Δίκαιο της Θάλασσας και η διαμόρφωσή του από τις διεκδικήσεις παράκτιων κρατών*», 21^η έκδοση, εκδόσεις Παπαζήσης, 1997
- Σαζανίδης, «*Ελληνοτουρκικές θέσεις στην πενταετία '73 - '78*», Θεσσαλονίκη, 1979
- Σιούσιουρας Π.:
  - «*Ναυτικό Δίκαιο και Δίκαιο της Θάλασσας*», Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Χίος, 2003
  - «*Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και casus belli και πολιτική της Άγκυρας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις*», άρθρο, τεύχος 65, Σεπτέμβριος, 2001
- Τζημήτρας, Χ., «*Το δικαίωμα σε τίτλο αντιμέτωπο με την οριοθέτησή του, η Υφαλοκρηπίδα των νησιών*»
- Τσάλτας, Γ. & Κλάδη – Ευσταθοπούλου Μ., «*Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών*», εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα 2003
- Χορτάτος Κ. Π.:

- «Ο σεβασμός της εδαφικής κυριαρχίας και το δικαίωμα της Υφαλοκρηπίδος», Αθήνα, 1978
- «Σύγχρονοι αντιλήψεις του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών δια το Δίκαιον της Θαλάσσης του 1982», εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993

B) ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Brown, E. D.,:
  - «The International Law of the Sea», Volume I, Published by Dartmouth Publishing Company Limited, 1994
  - «The International Law of the Sea», Volume II, Published by Dartmouth Publishing Company Limited, 1994
- R. R. Churchill and A. V. Lowe, «The Law of the Sea», Second edition, Published by Manchester University Press, 1998

Γ) ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ

- www.papandreou.gr. Εργασία των Α. Πλατιά και Γ. Λιάκη με θέμα «Η υπόθεση Qatar – Bahrain και η Ελληνική Υφαλοκρηπίδα»
- www.kathimerini.gr. Άρθρο από τον Ι. Αγγελόπουλο με τίτλο «Διπλωματικά “μποφόρ” στο Αιγαίο», Κυριακή 3 Φεβρουαρίου 2002
- www.energia.gr:
  - Άρθρα – Αναλύσεις του Ι. Αγγελόπουλου με τίτλο «Λόγια και Σιωπές για το Αιγαίο...» (02 / 07 / 2004)
  - Άρθρα – Αναλύσεις του Ν. Στρομπολή με τίτλο «Η Επόμενη Ημέρα στο Αιγαίο» (28 / 04 / 2004)
  - Ελληνική Επικαιρότητα, «Παγώνει η συμφωνία για την Υφαλοκρηπίδα για μετά τις εκλογές (28 / 01 / 2004)
- www.mesogios.gr, Άρθρο της εφημερίδας «Μεσόγειος», Επικαιρότητα (27 / 06 / 2004)
- www.diplomatia.gr, Άρθρο του Σωτήρη Σιδερή στο περιοδικό «Διπλωματία», Τεύχος 12, Ιούλιος 2004
- www.eliamep.gr, Μελέτη του Παπακωνσταντή Μάρκου (Διδάκτωρ του Ευρωπαϊκού Δικαίου – Nancy II) με θέμα «Η Ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας και η εξέλιξη των Ελληνοτουρκικών σχέσεων»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

1) Άρθρο του Α. Παπαχελά, από την Εφημερίδα «Το Βήμα», 16 / 05 / 2004

Πώς χάλασε την τελευταία στιγμή η συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας για τη
ρύθμιση των διμερών εκκρεμοτήτων στο Αιγαίο

«Γκρίζες ζώνες» στις διαπραγματεύσεις με την Άγκυρα

Οι Τούρκοι θεωρούν ότι οι «αμφισβητούμενες περιοχές» θα πρέπει να σταλούν στη
Χάγη

Αθήνα και Άγκυρα βρέθηκαν πολύ κοντά στην επίτευξη συμφωνίας για τη
ρύθμιση των διμερών εκκρεμοτήτων τους στο Αιγαίο, αλλά έχουν πλέον επιλέξει την
αναβολή της τελικής διαπραγμάτευσης πέραν ενδεχομένως και του τέλους του 2004.
Έγκυρες διπλωματικές πηγές αναφέρουν ότι οι κυβερνήσεις Σημίτη και Ερντογάν
είχαν σχεδόν συμφωνήσει σε προσχέδια κοινού ανακοινωθέντος, το οποίο θα άνοιγε
ουσιαστικά τον δρόμο για την παραπομπή του ζητήματος της υφαλοκρηπίδας στη
Χάγη, αλλά κόλλησαν στο εμπόδιο των γκρίζων ζωνών. «Οι Τούρκοι ξέρουν ότι έχουν
άδικο στο θέμα των ελληνικών χωρικών υδάτων και οι Έλληνες στο ζήτημα του
εναερίου χώρου» εξηγούσε βετεράνος διπλωμάτης, ο οποίος πρόσθεσε πως
«επιτέλους, βρέθηκε μία χρυσή τομή. Η Ελλάδα να μπορέσει να επεκτείνει την
αιγιαλίτιδα ζώνη της όχι στα δώδεκα μίλια αλλά κάπου ανάμεσα στα έξι και στα
δώδεκα, πιθανότατα στα εννέα που αποτελούν και τη χρυσή τομή ανάμεσα στο
άστατους κβο και στον μάξιμουμ ελληνικό στόχο. Παράλληλα ο εθνικός εναέριος
χώρος θα ταυτισθεί με τα χωρικά ύδατα». Ο ίδιος διπλωμάτης εξηγούσε ότι, στο
πλαίσιο της φόρμουλας που έχει εξευρεθεί, η Ελλάδα θα αφήσει διαύλους ελεύθερης
ναυσιπλοΐας σε περιοχές όπου η επέκταση των χωρικών υδάτων της θα δημιουργούσε
σοβαρά προβλήματα επικοινωνίας και διέλευσης.

Το μείζον πολιτικό «αγκάθι», που δεν επέτρεψε την υπογραφή του κοινού
ακοινωθέντος από τις δύο κυβερνήσεις και προβληματίζει βαθύτατα την
κυβέρνηση Καραμανλή, είναι το ζήτημα των γκρίζων ζωνών. Η Άγκυρα επέμενε καθ'
όλη την ως τώρα διαπραγμάτευση ότι αυτό αποτελεί «ζωτικό θέμα» για τα
συμφέροντά της και ζητούσε την παραπομπή του στη Χάγη. Το ελληνικό υπουργείο
Εξωτερικών εκτιμούσε παλαιότερα ότι οι γκρίζες ζώνες αποτελούσαν
διαπραγματευτικό χαρτί (bargaining chip) το οποίο θα έβγαινε από το τραπέζι στην
τελική διαπραγμάτευση. Η Τουρκία έθεσε επισήμως το θέμα, για πρώτη φορά, το

1996 με την κρίση των Ιμίων, χωρίς ποτέ - ούτε και κατά την πρόσφατη διαπραγμάτευση - να δώσει λίστα με τις βραχονησίδες που θεωρεί ότι ανήκουν σε αυτή την κατηγορία. Αντιθέτως υποστηρίζει έναν διευρυμένο ορισμό τους: *«Κάθε περιοχή της οποίας δεν έχει αποσαφηνισθεί το status της από παλαιότερες διεθνείς συμφωνίες και συνθήκες».*

Οι τούρκοι διαπραγματευτές επέμεναν ότι το ζήτημα των γκρίζων ζωνών πρέπει να συμπεριληφθεί, μαζί με την υφαλοκρηπίδα, στα θέματα που θα σταλούν στη Χάγη. Διπλωματικοί αναλυτές ερμηνεύουν την τουρκική εμμονή ως αποτέλεσμα των πιέσεων του στρατιωτικού κατεστημένου αλλά και της σκληροπυρηνικής μερίδας του υπουργείου Εξωτερικών. *«Οι γκρίζες ζώνες αποτελούν τη βασική μεθόδευση για να μεγαλώσει το κομμάτι του Αιγαίου που θα μοιρασθεί στις δύο χώρες από το Διεθνές Δικαστήριο»* τόνιζε διπλωματικός παρατηρητής ο οποίος συμπλήρωνε ότι *«δημιουργεί σοβαρότατο πολιτικό πρόβλημα σε όποια κυβέρνηση αναγκασθεί να υπογράψει το τελικό deal με την Αγκυρα, διότι βεβαίως θα θέσει υπό κρίση - για πρώτη φορά - την ελληνική κυριαρχία επί εδάφους, έστω και βραχονησίδων, το οποίο σήμερα θεωρείται ελληνικό».*

Έλληνες αξιωματούχοι υιοθετούν πλέον την άποψη ότι ο Δεκέμβριος του 2004 δεν αποτελεί πλέον υποχρεωτική καταληκτική ημερομηνία για την ελληνοτουρκική διαπραγμάτευση, αποδεσμεύοντας έτσι ουσιαστικά την Αγκυρα από τη συμφωνία του Ελσίνκι. Κατά την άποψή τους, η Ελλάδα θα συνεχίζει να διαθέτει διαπραγματευτική ισχύ έναντι της Τουρκίας και μετά το τέλος του 2004, έστω και αν η Αγκυρα πάρει την ημερομηνία για την έναρξη διαπραγματεύσεων με την ΕΕ. Διπλωμάτες, οι οποίοι γνωρίζουν τους προβληματισμούς της ελληνικής κυβέρνησης, εκτιμούν πάντως ότι υπάρχει και σοβαρή ανησυχία πως η ελληνική κοινή γνώμη δεν είναι προετοιμασμένη για να δεχθεί έναν συμβιβασμό στο Αιγαίο. *«Η εμπειρία της Κύπρου έδειξε ότι με το άκουσμα της λέξης "συμβιβασμός" ζυπνούν επώδυνα ρεφλέξ της κοινής γνώμης, τα οποία στο Αιγαίο, και εφόσον μάλιστα τεθεί θέμα ελληνικής κυριαρχίας επί των γκρίζων ζωνών, θα λάβουν διαστάσεις χιονοστιβάδας»* ανέφερε ο ίδιος διπλωμάτης. Διπλωματικοί παρατηρητές, οι οποίοι γνωρίζουν σε βάθος τις σκέψεις της κυβέρνησης Ερντογάν, εκτιμούν ότι και *«η Αγκυρα δεν βιάζεται».* Ο τούρκος πρωθυπουργός δέχεται ισχυρότατες πιέσεις, και από εθνικιστικούς κύκλους μέσα στο κόμμα του, *«να μη δίνει την εικόνα ότι τρέχει να ικανοποιήσει κάθε όρο της ΕΕ, προκειμένου να εξασφαλίσει μία ημερομηνία ή ραντεβού που παραμένει αμφίβολο».* Ο κ. Ερντογάν δήλωσε σε συνομιλητή του, κατά τη διάρκεια της επίσημης επίσκεψής του στην Αθήνα, πως *«κατάφερα να απελευθερωθώ από το Κυπριακό, με το οποίο με "έπρηζαν" όπου και να πήγαινα. Τώρα θέλω να διασφαλίσουμε μία περίοδο σταθερότητας στο Αιγαίο, χωρίς απαραίτητα δραματικές κινήσεις και συμφωνίες».*

Έλληνες και τούρκοι αναλυτές συμφωνούν βέβαια σε μία κοινή εκτίμηση, ότι, αν η Αγκυρα δεν λάβει μία ξεκάθαρη ημερομηνία τον Δεκέμβριο, η τουρκική κοινή γνώμη θα υποστεί έναν νευρικό κλονισμό με απρόβλεπτες συνέπειες για τον ίδιο τον Ερντογάν αλλά και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. *«Εκεί με δεδομένες τις υπερβολικές προσδοκίες και την ατμόσφαιρα που έχει δημιουργήσει ο τουρκικός Τύπος και οι πολιτικοί, κάθε πρόβλεψη στερείται σημασίας»*, σύμφωνα με κορυφαίο τούρκο δημοσιογράφο.

**2) Δήλωση του κ. Μιχάλη Δ. Ρέλλου, Πρόεδρος της Επιστημονικής Εταιρείας
Μελέτης Εθνικών Θεμάτων «ΑΧΙΛΛΕΥΣ» (Αθήνα, 30 Μαΐου 2001)**

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΒΓΑΖΟΥΝ ΤΟ ΠΙΡΙ ΡΕΪΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ.

Η ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΧΩΡΙΚΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΣΤΑ 12 ν.μ.

Ο Πρόεδρος της Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Εθνικών Θεμάτων [ΑΧΙΛΛΕΥΣ](#) κ. [Μιχάλης Δ. Ρέλλος](#), Δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω - Διεθνολόγος, έκανε την ακόλουθη δήλωση:

Με το δημοσίευμα της εφημερίδας "ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ" της Τετάρτης 30/5/2001 έγινε γνωστό ότι η Τουρκία αποστέλλει από 4 Ιουνίου 2001 το περιβόητο σκάφος "ΠΙΡΙ ΡΕΪΣ" για σειсмоγραφικές έρευνες στην Ελληνική υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου.

Εάν το σκάφος καθ' οιονδήποτε τρόπο πραγματοποιήσει την αποστολή του, οι Τούρκοι θα έχουν αποκτήσει οιονεί δικαίωμα σε Ελληνικό χώρο, "αποδεικνύοντας" στην διεθνή κοινότητα ότι το Αιγαίο είναι "θάλασσα ειδικών συνθηκών", όπου δεν μπορεί να εφαρμοσθεί το διεθνές δίκαιο.

Εάν το σκάφος εμποδιστεί από τις Ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, είναι πολύ πιθανό οι Τούρκοι να δημιουργήσουν μεγάλο θερμό επεισόδιο, προσβλέποντας σε διεθνή μεσολάβηση, εξαναγκαστικό διάλογο εφ' όλης της ύλης με νομιμοποίηση των αυθαίρετων διεκδικήσεών τους και σε περαιτέρω υποχώρηση της Ελλάδος, όπως τόσες φορές έχει γίνει στο παρελθόν από την Βέρνη έως την Μαδρίτη και τα ΜΟΕ.

Σήμερα γίνεται αντιληπτό και στον πλέον αφελή ότι η πολιτική του "καρότου" που εφαρμόζουν ο Υπουργός των Εξωτερικών κ. Γιώργος Παπανδρέου και ο Πρωθυπουργός κ. Κώστας Σημίτης απέναντι στην Τουρκία με διαρκείς χειρονομίες καλής θελήσεως και με συνεχή υποστήριξη του Τουρκικού στρατοκρατικού καθεστώτος, είναι αδιέξοδη και δεν υπηρετεί τα εθνικά μας συμφέροντα. Εκτός εάν θεωρούμε ως εθνική μας υπόθεση την εξυπηρέτηση των Αμερικανικών και Ισραηλινών συμφερόντων για στήριξη της ΤΟΥΡΚΙΑΣ...

Χωρίς να πέσουμε σε μια Τουρκική παγίδα προσχεδιασμένης κρίσεως, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει στην απεμπόληση κυριαρχικών μας δικαιωμάτων, πρέπει να εξαντλήσουμε αμέσως όλα τα διαθέσιμα διπλωματικά μέσα, χωρίς καμιά δέσμευση Ελληνικών δικαιωμάτων.

Όμως, ενδέχεται τα διπλωματικά μέσα από μόνα τους να μην είναι επαρκή. Συνεπώς, η χώρα μας οφείλει να επιδείξει με πολλούς τρόπους, ιδιαίτερος εμφανείς ή μη, την βούλησή της και την αποφασιστικότητά της για όλα τα ενδεχόμενα, συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής αναμετρήσεως σε όλα τα μέτωπα, εάν χρειασθεί.

Αυτή η τακτική θα αναγκάσει την Τουρκία σε άτακτη υποχώρηση, διότι ναί μεν την συμφέρει οποιαδήποτε Ελληνο-Τουρκική κρίση, αλλά δεν έχει τίποτα να κερδίσει - παρά μόνο να χάσει - σε περίπτωση πιθανής στρατιωτικής ήττας στην

διάρκεια του όποιου θερμού επεισοδίου, οπότε θα κατέρρευε το κύρος του στρατιωτικού κατεστημένου που τυραννά τους λαούς της Τουρκίας τουλάχιστον από το 1922 μέχρι σήμερα.

Όπως διαρκώς διακηρύττει ο "[Αχιλλεύς](#)", υπάρχει μόνο ένας τρόπος για να περιορισθεί η Τουρκική απειλή: Η δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ενός Διατάγματος περί επεκτάσεως των Ελληνικών χωρικών υδάτων και εναερίου χώρου στα [12 ναυτικά μίλια](#) στο πλαίσιο της πλήρους εφαρμογής των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που προβλέπονται από την Συνθήκη του Μοντέγκο Μπαϊϋ για το Δίκαιο της Θάλασσας.

Με την Συνθήκη αυτή που έχει αναγνωρισθεί από όλες τις χώρες του κόσμου πλην Τουρκίας, εξασφαλίζονται πλήρως τα δικαιώματά μας στην αιγιαλίτιδα ζώνη, τον εναέριο χώρο, την υφαλοκρηπίδα, την συνορεύουσα ζώνη και την αποκλειστική οικονομική ζώνη. Επίσης, εξασφαλίζεται πλήρως η διεθνής ναυσιπλοΐα από τον Εύξεινο Πόντο προς την Μεσόγειο θάλασσα, και ανάμεσα στα Τουρκικά λιμάνια.

Απευθυνόμενος προς την Ελληνική κυβέρνηση και τον πολιτικό κόσμο της χώρας, τους καλώ όλους να προχωρήσουν με ομοψυχία και οργάνωση προς αυτήν την ορθή και αναγκαία κατεύθυνση εξυπηρετήσεως των εθνικών συμφερόντων της χώρας.

*3) Άρθρο του Υπουργού Εξωτερικών, Γ. Α. Παπανδρέου, από την εφημερίδα το
«Το Βήμα», 05 / 12 / 1999*

Η θέση μας για το «ναι» ή το «όχι» στην Τουρκία

**Η τελική απόφαση που θα ληφθεί δεν έχει ουδεμία σχέση με τα προβαλλόμενα
προεκλογικά σενάρια αλλά θα ανταποκρίνεται στο έπακρον στα ελληνικά
συμφέροντα**

Γ. Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Οι βασικές αρχές που διέπουν την εξωτερική μας πολιτική, μια πολιτική διαρκή και εξελικτική, εδράζουν στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των δημοκρατικών θεσμών, στη σταθερότητα και στο απαραβίαστο των συνόρων, στην ειρηνική διευθέτηση των διμερών σχέσεων στο πλαίσιο των διεθνών συνθηκών και στην αξιοποίηση της δυνατότητας προσφυγής στο Δικαστήριο της Χάγης. Η εφαρμογή των αρχών αυτών στην ευρύτερη περιοχή μας αποτελεί βασικό μας στόχο, όσο δύσκολο και αν φαίνεται.

Οι δύσκολες καταστάσεις απαιτούν θαρραλέες πρωτοβουλίες. Ένα σημείο των καιρών είναι ο εκδημοκρατισμός της εξωτερικής πολιτικής, που εκ των πραγμάτων έρχεται με τις ραγδαίες αλλαγές σε διεθνές επίπεδο. Ο εκδημοκρατισμός αυτός, που δεν είναι προϊόν συγκυρίας αλλά εξέλιξης σε μια διεθνή κοινωνία που διαρκώς μεταβάλλεται αναζητώντας νέους τρόπους ειρηνικής συνύπαρξης, βρίσκεται στην αφετηρία των προσπαθειών μας για την υλοποίηση μιας εξωτερικής πολιτικής με συγκεκριμένους στόχους. Οι στόχοι αυτοί μπορούν να συνοψιστούν στην προώθηση ενός πλαισίου δικαίου για την ευρύτερη περιοχή μας σε μια προοπτική ανάπτυξης, δημοκρατίας και ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης. Απαιτούν και τη διαμόρφωση ενός οράματος ελληνικού που να ανοίγει νέες προοπτικές για τους λαούς της περιοχής μας.

Αποδείχθηκε ότι τα προβλήματα της πολιτικής είναι και προβλήματα που τέμνονται βαθιά με τις αξίες και την ηθική του λαού μας· για τις ευαισθησίες του οποίου πρέπει να νιώθουμε πάντα μια ιδιαίτερη ικανοποίηση, γιατί ο ελληνικός λαός έχει αυτή την ηθική δύναμη, την ιδιαίτερη ευαισθησία, που μεταφράζεται ως μια σημαντική δύναμη ώθησης της εξωτερικής μας πολιτικής.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική είναι μια πολιτική δημιουργικής σταθερότητας, ενεργούς συνεργασίας και επίμονης ανάπτυξης. Είναι μια πολιτική με προοπτική που εξελίσσεται σε διαρκή βάση. Οι τρεις αυτές πτυχές της εξωτερικής μας πολιτικής συνιστούν τους στόχους που επιδιώκεται να εφαρμόζονται προς κάθε κατεύθυνση και κάθε γεωγραφικό πλάτος. Εδράζουν πάνω σε αρχές άσκησης της εξωτερικής πολιτικής, που με τη σειρά τους βασίζονται σε δημοκρατικές αξίες. Η πολιτική αυτή σαφώς διαφοροποιείται από μια λογική που τείνει να επιβάλει μια

ηρωική απραξία ή έστω μια πολιτική που απλά αντιδρά, είτε παθητικά είτε σπασμωδικά, στις όποιες συγκυρίες και γεγονότα ανακύπτουν μπροστά μας. Είναι μια πολιτική που στοχεύει με ουσιαστικές «επιθετικές» πρωτοβουλίες να διαμορφώσει ένα πλαίσιο αρχών και κανόνων, δημοκρατίας και δικαίου, που θα ισχύουν στην ευρύτερη περιοχή μας. Δεν περιοριζόμαστε σ' αυτό αλλά επιδιώκουμε να λειτουργήσουν ως πρότυπο προς πάσα κατεύθυνση. Με μια έννοια συνιστούν ουσιαστικά τη συμβολή μας στις προκλήσεις που εισάγει η παγκοσμιοποίηση.

Πιστεύουμε ότι μπροστά σ' αυτές τις προκλήσεις της εποχής μας, περιφερειακές και διεθνείς, οφείλουμε να αναλάβουμε ενεργό δράση, να έχουμε έναν «ζωντανό» ρόλο στη διαμόρφωση και λειτουργία των κανόνων και αρχών που θα διέπουν τις σχέσεις μας, αντί να είμαστε παθητικοί αποδέκτες προκλήσεων και συγκυριών.

Ως υπουργός Εξωτερικών πιστεύω στις τολμηρές πρωτοβουλίες, στον δημοκρατικό διάλογο και στη συμμετοχή των πολιτών στη διαμόρφωση και υλοποίηση της εξωτερικής πολιτικής. Μια τέτοια θέση, που την ονομάζουμε διπλωματία του πολίτη, συνιστά μια ριζοσπαστική αποχώρηση τόσο από τις καθιερωμένες διαδικασίες όσο και σε σύγκριση με τη διατύπωση της εξωτερικής πολιτικής σ' άλλες χώρες.

Η παραδοσιακή διπλωματία θα πρέπει να συμπληρωθεί με την πολιτιστική διπλωματία, την οικολογική διπλωματία και επίσης με τη διπλωματία των πολιτών. Τα αθλήματα και οι Ολυμπιακοί Αγώνες, η Ολυμπιακή Εκεχειρία μπορούν να αποτελέσουν πολύ σημαντικά μέσα γι' αυτή τη νέα μορφή διπλωματίας. Είδαμε στην πρακτική, στη Βοσνία ή, π.χ., στους αγώνες του Λουγκάνο, ότι έγινε σεβαστή η Ολυμπιακή Εκεχειρία. Το ίδιο συνέβη κατά τον πόλεμο του Κόλπου και του Ιράκ. Αναρωτιόμαστε επίσης το πώς θα μπορούσαμε στο Κοσσυφοπέδιο να συμφιλώσουμε τους λαούς μέσα από τον αθλητισμό· πώς μπορούμε στα Βαλκάνια να χρησιμοποιήσουμε την Ολυμπιακή Εκεχειρία για να πλησιάσουμε τους λαούς.

Επίσης, εξίσου σημαντική, και αυτό διεφάνη στα πρόσφατα γεγονότα στην ευρύτερη περιοχή μας, είναι και η συμβολή των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, το έργο (σημαντικό στο Κόσοβο και ευρύτερα στη Γιουγκοσλαβία) των οποίων στηρίζει η κυβέρνησή μας, και με το νομοθετικό της έργο.

Είμαστε σε μια εποχή, τα τελευταία χρόνια, μεγάλων αλλαγών. Προβλέπουμε ότι οι αλλαγές αυτές θα συνεχισθούν, αφενός στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, που πρέπει να γίνει και πολιτική - δημοκρατική και να μην περιορίζεται ασύμμετρα στην οικονομική, αφετέρου με τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και τη σταδιακή αλλαγή των συνθηκών στη Βαλκανική, στη Μαύρη Θάλασσα, στη Μέση Ανατολή. Αλλαγές στις οποίες δεν μπορούμε να είμαστε αμέτοχοι θεατές. Ο σκοπός δεν είναι να επινοήσουμε όρους. Το ουσιαστικό είναι να προβάλλουμε την Ελλάδα θετικά και όχι μόνο μιλώντας για τα προβλήματα, τους φόβους και τις ανασφάλειές μας. Έχουμε πια την ευκαιρία να κάνουμε ένα τολμηρό βήμα, γιατί η Ελλάδα πλέον έχει ενδυναμωθεί και με τη θέση της στην Ευρωπαϊκή Ένωση και με τον ουσιαστικό ρόλο που διαδραματίζει στα Βαλκάνια.

Η εξωτερική πολιτική πρέπει να εδράζει σε στέρεες βάσεις, αλλά για να είναι αποτελεσματική θα πρέπει να είναι ανοικτή σε νέα προβλήματα και θεματικές, να μην είναι επιλεκτική, ανάλογα με τη συγκυρία που ανακύπτει.

Η αποτελεσματική άσκηση της εξωτερικής πολιτικής μας συνεπάγεται τον μετασχηματισμό της σε ένα λειτουργικό εργαλείο με δύο απώτερες ουσιαστικές

επιδιώξεις για την προάσπιση αλλά και την προώθηση των συμφερόντων της χώρας ως μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης και χώρας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και την ενεργό συμμετοχή, με ανάληψη του ηγετικού ρόλου, στην προώθηση και υλοποίηση των αρχών της ειρήνης, της σταθερότητας και της συνεργασίας στην ευρύτερη περιοχή μας, στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο.

Μέσα από το έργο που έχει ήδη επιτευχθεί προκύπτει ότι η Ελλάδα αυτή τη στιγμή αντιμετωπίζεται στα Βαλκάνια ως πρότυπο χώρας, μιας χώρας που κατάφερε να ξεφύγει από τη βαλκανική της μιζέρια και να κάνει άλματα προς μια ευρωπαϊκή - βαλκανική πρόταση.

Σε σχέση με τις αμυντικές μας ικανότητες έχουμε καταφέρει και διατηρούμε στο ακέραιο την ικανότητα προάσπισης των εθνικών μας συμφερόντων. Μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουμε ενισχύσει μια λογική πολιτικής ενοποίησης, ασφάλειας, εξωτερικής πολιτικής που ναι μεν δεν έχει ολοκληρωθεί, αλλά έχει προωθηθεί σε μεγάλο βαθμό. Σε λίγο χρόνο θα εισέλθουμε στην ΟΝΕ και γενικώς έχουμε καταφέρει να λειτουργήσουμε σε ένα άλλο επίπεδο πολιτικής, μέσα σε ευρύτερα διεθνή σχήματα. Μάλιστα θα μπορούσε να πει κανείς ότι η Ελλάδα ωρίμασε πάρα πολύ από τη στιγμή που αισθανθήκαμε μέρος του προβλήματος των Βαλκανίων και σχετικά γρήγορα κατανοήσαμε ότι μπορούμε να γίνουμε μέρος και της λύσης και να προασπίσουμε τα συμφέροντα και τα δικά μας και των γειτόνων μας σε μια βάση υπέρβασης και δίνοντας στην περιοχή ένα όραμα.

Ήδη έχει ξεκινήσει μια συνεργασία με την Τουρκία σε θέματα που χαρακτηρίζονται «χαμηλής πολιτικής», σε τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος, όπως πολιτιστικές σχέσεις, τουρισμός, περιβάλλον, καταπολέμηση του εγκλήματος, οικονομικές και εμπορικές σχέσεις. Η συνεργασία αυτή διευρύνθηκε στον τομέα της ενέργειας και της αντιμετώπισης των φυσικών καταστροφών. Εξάλλου, και κατά τη διάρκεια της πρόσφατης συνόδου της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, ανακοινώθηκε, από κοινού με τον υπουργό Εξωτερικών της Τουρκίας Ισμαήλ Τζεμ, η πρότασή μας για τη θεσμοθέτηση ενός κοινού μηχανισμού αντιμετώπισης καταστροφών. Είναι μια διαδικασία μακροχρόνια, θα χρειαστεί δηλαδή να αξιολογηθεί με την πάροδο του χρόνου, και δεν μπορούμε να καλλιεργούμε τις οποιεσδήποτε προσδοκίες.

Ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της Τουρκίας δεν αντιμετωπίζεται με δογματικές προκαταλήψεις και βέβαια οι ανησυχίες της Ελλάδας είναι καθαρά πολιτικής φύσεως. Η ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας αποτελεί ευκαιρία και περνά μέσα από τη βελτίωση των σχέσεων της Τουρκίας με την Ελλάδα και την επίλυση του Κυπριακού. Άμεση προϋπόθεση είναι επίσης ότι η Τουρκία συμφωνεί με τις αρχές και τις προδιαγραφές πάνω στις οποίες εδράζει και κινείται η Ευρωπαϊκή Ένωση, για τον σεβασμό των διεθνών συνθηκών και του Δικαστηρίου της Χάγης, για τα ανθρώπινα δικαιώματα κ.ο.κ. Και, βεβαίως, όλα αυτά είναι σημαντικά στοιχεία στη διαπραγμάτευσή μας και μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση εν όψει του Ελσίνκι.

Τόσο οι ελληνοτουρκικές σχέσεις όσο και το Κυπριακό εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο των ευρωτουρκικών σχέσεων. Αποτελεί δική μας επιτυχία ότι τα θέματα αυτά επανήλθαν στη «φυσική κοίτη» τους που είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά συνέπεια, δεν είμαστε μόνο εμείς, αλλά είναι η ίδια η Ένωση που ζητεί ουσιαστική και σε βάθος πρόοδο από την πλευρά της Τουρκίας και στη βάση αυτή θα ληφθεί η τελική απόφαση στο Ελσίνκι. Εμείς θα χαιρετίσουμε κάθε ουσιαστική κίνηση της Τουρκίας που θα συμβάλει στην άμβλυνση των ελληνοτουρκικών εντάσεων και στη λειτουργία των σχέσεών μας μέσα στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συνθηκών, που είναι και η βασική αρχή για μια ειλικρινή και

εποικοδομητική σχέση. Και πιστεύουμε ότι ο χαρακτηρισμός της Τουρκίας ως υποψήφιας χώρας θα πρέπει να συνδεθεί με έναν «χάρτη διαδρομής», την εταιρική σχέση, στο περιεχόμενο του οποίου θα κληθεί να ανταποκριθεί η Τουρκία από την υποψηφιότητά της ως την έναρξη ουσιαστικών ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Αυτό το «πλαίσιο» συνεπάγεται την ανάληψη ουσιαστικότερων πραγματικών υποχρεώσεων για την Τουρκία, η μη τήρηση των οποίων θα ανακόψει την ευρωπαϊκή προοπτική της γείτονας χώρας. Η τήρησή τους θα ανοίγει τον δρόμο για ουσιαστικές αλλαγές στην ευρύτερη περιοχή μας και κατά συνέπεια είναι λανθασμένη η εκτίμηση ότι κάνουμε μονομερείς παραχωρήσεις.

Η διαπραγμάτευση στην πορεία προς τη διάσκεψη κορυφής του Ελσίνκι δεν έχει τελειώσει, τουναντίον θα διεξάγεται ως και την τελευταία στιγμή. Η θέση μας για το αν θα πούμε το ναι ή το όχι στην τουρκική υποψηφιότητα δεν είναι δεδομένη, είναι ανοικτή. Θα πρέπει να γίνει απολύτως κατανοητό ότι η τελική απόφαση που θα ληφθεί δεν έχει ουδεμία σχέση με τα προβαλλόμενα προεκλογικά σενάρια, αλλά θα ανταποκρίνεται στο έπακρον στα ελληνικά συμφέροντα. Δεν είναι δυνατόν να επιχειρείται η κομματικοποίηση της εξωτερικής πολιτικής. Και βεβαίως θα καθοριστεί από τις τελικές θέσεις και δεσμεύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης πάνω σε μια σειρά ζητήματα που αφορούν και τη φύση, την υφή της τουρκικής υποψηφιότητας, αλλά και την κατοχύρωση σημαντικών ελληνικών συμφερόντων, συμφερόντων βεβαίως που είναι μέσα στο πλαίσιο αυτών των βασικών αρχών που προωθούμε για τη σταθερότητα στην περιοχή.

Η Ελλάδα θεωρεί ότι η εμβάθυνση της Ε.Ε πρέπει να συνοδεύεται από τη διεύρυνση της Ένωσης. Ευνοεί, με άλλα λόγια, τη διαδικασία επέκτασης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και πιστεύει ότι εν όψει της νέας διεύρυνσης με την Κύπρο και τα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης οι θεσμικές δομές και οι μηχανισμοί λήψης αποφάσεων μέσα στην Ένωση θα πρέπει να ενδυναμωθούν. Ο στόχος μας είναι σαφής. Η ένταξη των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ενίσχυση της δημοκρατίας, της σταθερότητας και της ευμάρειας στην περιοχή μας και το ίδιο ισχύει για όλες τις βαλκανικές χώρες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που προέκυψαν από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

Η ένταξη της Κύπρου στην Ένωση θα συμβάλει και στην οικονομική ανάπτυξη του νησιού και θα ενδυναμώσει την αίσθηση ασφάλειας του πληθυσμού, ιδιαίτερα στην περίπτωση της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Η λύση του πολιτικού προβλήματος δεν θα πρέπει να είναι προϋπόθεση και να σχετίζεται με την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι επιθυμητό και αναζητείται να επιλυθεί πριν από το πέρας της διαδικασίας ένταξης και κάθε δυνατή προσπάθεια γίνεται προς αυτή την κατεύθυνση για μια δίκαιη, διαρκή και βιώσιμη λύση του κυπριακού προβλήματος στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών.

4) Άρθρο του Σ. Σιδέρη, από περιοδικό «Διπλωματία», τεύχος 12, Ιούλιος 2004 (www.diplomatia.g)

ΚΡΙΣΙΜΟΣ ΜΗΝΑΣ Ο ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Παγώνουν οι πιέσεις

ΟΙ ΕΚΚΡΕΜΟΤΗΤΕΣ <<ΝΤΥΘΗΚΑΝ>> ΜΕ ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ του Σωτήρη Σιδέρη

Η επίσκεψη του πρωθυπουργού της Τουρκίας Τ. Ερντογάν στην Αθήνα στις 6 και 7 Μαΐου και στην Κομοτηνή στις 8 Μαΐου «τύλιξε» τις εκκρεμότητες των δύο χωρών σε χαμόγελα και υποσχέσεις για ένα ειρηνικό και ασφαλές μέλλον, όμως πολλοί παραδέχονται ότι όλα αυτά θα επιβεβαιωθούν ή θα ανατραπούν τον κρίσιμο μήνα Δεκέμβριο, όταν στη Σύνοδο Κορυφής της Ε.Ε. θα αποφασιστεί αν η Τουρκία θα αρχίσει ή όχι διαπραγματεύσεις για την ένταξή της στην Ένωση.

Οι συνομιλίες των πρωθυπουργών Καραμανλή –Ερντογάν κακώς θεωρήθηκαν ως μια ευκαιρία για δημόσιες σχέσεις. Οι συνομιλίες ήταν ουσιαστικές, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι πράγματι δεν υπήρξαν χειροπιαστά αποτελέσματα στα εκκρεμή προβλήματα που θα ενίσχυαν το υπέδαφος των θετικών εξελίξεων στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Κι απ' ό,τι φαίνεται, τέτοια αποτελέσματα θα καθυστερήσουν αρκετά ακόμη.

Η κυβέρνηση της ΝΔ από την στιγμή που ανέλαβε την διακυβέρνηση της χώρας βρέθηκε μπροστά σε καταγιστικές εξελίξεις στην εξωτερική πολιτική, με πρώτο θέμα το Κυπριακό, με την γνωστή πορεία που ήδη έχει πάρει. Ωστόσο το επιτελείο του πρωθυπουργού και του υπουργού Εξωτερικών αφιέρωσε αρκετό χρόνο για να μελετήσει τους φακέλους για την πορεία των συνομιλιών για την υφαλοκρηπίδα, θέμα - κλειδί για την οικοδόμηση ουσιαστικών σχέσεων φιλίας και συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

Οι συνομιλίες αυτές έχουν προχωρήσει αρκετά, έχει σημειωθεί αρκετή πρόοδος, όμως η νέα κυβέρνηση προέβη σε μια ουσιαστική αλλαγή τακτικής, την οποία προς το παρόν ουδείς μπορεί να υποστηρίξει ή να καταδικάσει, απλά θα κριθεί εκ του αποτελέσματος.

Αλλαγή τακτικής

Η αλλαγή τακτικής σημειώθηκε με επίκεντρο τις λεγόμενες «γκρίζες ζώνες» στο Αιγαίο και συμφωνήθηκε κατά την επίσκεψη του Τούρκου πρωθυπουργού Τ. Ερντογάν στην Αθήνα, που σύμφωνα με ασφαλείς πληροφορίες περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

Πρώτον, η Ελλάδα και η Τουρκία συμφώνησαν να μην πιέσουν τα πράγματα μέχρι τον προσεχή Δεκέμβριο και η ελληνική κυβέρνηση θα συμπαρασταθεί στην Άγκυρα στην περίπτωση κατά την οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση διατυπώσει επικρίσεις κατά της Τουρκίας για το γεγονός ότι μέχρι τότε οι δύο χώρες δεν θα έχουν εμφανίσει

αποτελέσματα για τις «συνοριακές διαφορές», όπως προβλέπουν οι αποφάσεις του 1999 στο Ελσίνκι.

Δεύτερον, ο λόγος για τον οποίο ουσιαστικά ακυρώνονται οι προβλέψεις του Ελσίνκι για την επίλυση των διαφορών των δύο χωρών μέχρι τον Δεκέμβριο οφείλεται στην αλλαγή πλεύσης της σημερινής ελληνικής κυβέρνησης η οποία επιδιώκει να επιλύσει με διμερή διαπραγμάτευση το θέμα των λεγόμενων «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο (δηλαδή των αμφισβητούμενων από την Τουρκία περιοχών, όπως βραχονησίδων) και στη συνέχεια να παραπεμφθεί το θέμα της υφαλοκρηπίδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Σύμφωνα με έγκυρες πληροφορίες, οι ελληνοτουρκικές συνομιλίες έχουν φθάσει σε εντυπωσιακά αποτελέσματα και ήταν θέμα πολιτικών αποφάσεων πώς θα κινούνταν η νέα κυβέρνηση για να ολοκληρωθούν και να υπάρξουν οριστικά ίσως αποτελέσματα.

Λίγο πριν από τις εκλογές, οπότε και διεκόπησαν οι συνομιλίες, η Ελλάδα και η Τουρκία είχαν συμφωνήσει σε μεγάλο βαθμό για το εύρος του εθνικού εναερίου χώρου και την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων, με θετικά για τη χώρα μας αποτελέσματα. Αυτό σήμαινε ότι το μείζον αυτό θέμα που ακόμη και σήμερα συζητείται αρνητικά για την Ελλάδα από όλες τις χώρες του NATO και της ΕΕ οδηγούνταν σε θετικά αποτελέσματα. Σημειώνεται ότι καμία χώρα δεν έχει αποδεχθεί τη νομιμότητα των ελληνικών αποφάσεων να έχει εναέριο χώρο δέκα μιλίων και χωρικά ύδατα έξι μιλίων και ζητούσαν επιτακτικά την ευθυγράμμισή τους ύστερα από συζητήσεις με την Τουρκία. Η προηγούμενη κυβέρνηση αποφάσισε, αλλά ποτέ δεν προχώρησε στην πράξη λόγω των εκλογών, το συνυποσχετικό που θα υπογράφονταν από τις δύο κυβερνήσεις να περιλαμβάνει τα συμφωνηθέντα για τα χωρικά ύδατα και τον εναέριο χώρο και να μην διαπραγματευθεί το θέμα των «γκρίζων ζωνών» αφήνοντάς το στην δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου, γιατί εκτιμούσε ότι οι αποφάσεις του θα ήταν ευνοϊκές για τα εθνικά συμφέροντα και επιπλέον θα έλγχε οριστικά το ζήτημα αυτό, καθώς η Ελλάδα και η Τουρκία θα δέχονταν τις αποφάσεις χωρίς εσωτερικό πολιτικό κόστος.

Ο σημερινός υπουργός Εξωτερικών αφού μελέτησε τον σχετικό φάκελο (ουσιαστικά γνώριζε τα πάντα πριν από τις εκλογές), αποφάσισε να διατηρήσει τα όσα είχαν συμφωνήσει η Ελλάδα και η Τουρκία για τον εναέριο χώρο και τα χωρικά ύδατα και να διαπραγματευθεί σε διμερές επίπεδο με την Τουρκία το θέμα των «γκρίζων ζωνών», εκτιμώντας ότι μπορεί να επιλυθεί πιο ευνοϊκά με τον τρόπο αυτό. Ύστερα από συζητήσεις σε πολύ περιορισμένο περιβάλλον ο πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής εμπιστεύθηκε τον κ. Μολυβιάτη και του έδωσε το πράσινο φως να εφαρμόσει αυτή την πολιτική.

Υπ' αυτό το πρίσμα διευκρινίζεται ότι δεν τίθεται θέμα ορθών ή λανθασμένων επιλογών της προηγούμενης ή της σημερινής κυβέρνησης, καθώς ο στόχος είναι κοινός, αλλά πολιτικών εκτιμήσεων και επιλογών για το πώς υπηρετείται καλύτερα το εθνικό συμφέρον.

Αυτός άλλωστε είναι και ο λόγος που μέχρι στιγμής τουλάχιστον, ούτε το ΠΑΣΟΚ, ούτε η ΝΔ έχουν ανοίξει δημόσιο διάλογο. Προφανώς αυτό θα συμβεί όταν ολοκληρωθεί η σχετική διαδικασία. Το μόνο ζήτημα που τίθεται είναι ότι σήμερα οι συνθήκες είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές για τον διακανονισμό τού εν λόγω θέματος καθώς μετά τον Δεκέμβριο ουδείς γνωρίζει πώς θα διαμορφωθεί το πολιτικό σκηνικό και ποιες θα είναι οι διαθέσεις της Τουρκίας σε περίπτωση που η ΕΕ αποφασίσει ότι δεν

είναι ακόμη καιρός να αρχίσει η Τουρκία ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Γιατί σε περίπτωση αρνητικών για την Άγκυρα εξελίξεων πιθανόν να σημειωθεί οπισθοδρόμηση και να ακυρωθεί η τεράστια προσπάθεια που έχει καταβληθεί μέχρι τώρα για ένα θέμα που επί σειρά ετών προκαλεί εντάσεις μεταξύ των δύο χωρών που με τη σειρά τους τροφοδοτούν τα οπλοστάσια Ελλάδας και Τουρκίας, με αποτέλεσμα πολιτικό και οικονομικό κόστος.

Σημειώνεται ότι από το 2002, οπότε και άρχισαν οι συνομιλίες, η Τουρκία έθεσε στο τραπέζι θέματα που δεν ήταν δυνατόν να γίνουν αποδεκτά, αλλά με την πάροδο του χρόνου σημειώθηκε αλματώδης πρόοδος με την αλλαγή της συμπεριφοράς της Άγκυρας. Μένει πάντως να αποδειχθεί αν η τουρκική τακτική θα συνεχιστεί μέχρι τέλους, γιατί στο πλαίσιο μιας διμερούς διαπραγμάτευσης για ένα θέμα που έχει αναχθεί σε μείζον από το στρατιωτικό κατεστημένο της Τουρκίας κανείς δεν μπορεί να προβλέψει ποιες θα είναι οι εξελίξεις.

Τι αναφέρει το Ελσίνκι

Στα συμπεράσματα της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι το 1999, με βάση τα οποία κινήθηκε και η διαδικασία των ελληνοτουρκικών συνομιλιών που προβλέπουν ότι για να αρχίσει μια χώρα ενταξιακές διαπραγματεύσεις θα πρέπει να εφαρμόσει πλήρως τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, αίρονται τα εξής:

«Τα υποψήφια κράτη συμμετέχουν στη διαδικασία προσχώρησης επί ίσοις όροις. Πρέπει να συμμερίζονται τις αξίες και τους στόχους της ΕΕ, όπως ορίζονται στις Συνθήκες. Εν προκειμένω, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει την αρχή της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και παροτρύνει τα υποψήφια κράτη να καταβάλλουν κάθε προσπάθεια για την επίλυση κάθε εκκρεμής συνοριακής διαφοράς και άλλων συναφών θεμάτων.

Άλλως, θα πρέπει να φέρουν τη διαφορά ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος. Το αργότερο στα τέλη του 2004, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα επανεξετάσει την κατάσταση ως και κάθε εκκρεμή διαφορά, ιδίως όσον αφορά τις επιπτώσεις στην ενταξιακή διαδικασία προκειμένου να προαγάγει την επίλυση τους μέσω του Διεθνούς Δικαστηρίου.

Επιπλέον το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπενθυμίζει ότι η τήρηση των πολιτικών κριτηρίων που όρισε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης αποτελεί προϋπόθεση για την έναρξη διαπραγματεύσεων προσχώρησης και ότι η τήρηση όλων των κριτηρίων της Κοπεγχάγης αποτελεί τη βάση για την προσχώρηση στην Ένωση».

Το στοίχημα

Ο πρωθυπουργός της Τουρκίας βρίσκεται σε μια ιδιότυπη κατάσταση. Είναι ο ηγέτης που έχει πραγματοποιήσει τις περισσότερες σε όγκο και ποιότητα μεταρρυθμίσεις από την εποχή του Κεμάλ Ατατούρκ, με στόχο να βγάλει τη χώρα

του από την καθυστέρηση και να αναπτύξει νέες δομές που θα έφερναν την Τουρκία πιο κοντά στα δυτικά πρότυπα.

Αυτή είναι η μία και πολύ ισχυρή όψη της πολιτικής του κ. Ερντογάν, την οποία σε κάθε περίπτωση και σε όλους τους τόνους επαινεί σύσσωμη η Δύση. Η άλλη όψη έχει σχέση με την εσωτερική πολιτική και τις επιδιώξεις του Τούρκου πρωθυπουργού η οποία προβληματίζει κυβερνήσεις και αναλυτές που προσπαθούν να διακρίνουν τις αθέατες εκφάνσεις αυτής της σαρωτικής πορείας.

Η μία πλευρά σχετίζεται με τον στόχο του κ. Ερντογάν να ενισχύσει τα ισλαμικά χαρακτηριστικά του τουρκικού κράτους, προωθώντας την εισαγωγή αποφοίτων θρησκευτικών σχολών στα πανεπιστήμια, γεγονός που έχει προκαλέσει την μίμνιν των στρατιωτικών, που θεωρούν τους εαυτούς τους προστάτες του κοσμικού χαρακτήρα του τουρκικού κράτους.

Το πώς θα αντιμετωπιστεί ο Τούρκος ηγέτης στο θέμα αυτό θα διαπιστωθεί από το νέο έτος, όταν η ΕΕ θα έχει αποφανθεί για τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Σε περίπτωση που οι αποφάσεις των Ευρωπαίων ηγετών δεν είναι ικανοποιητικές για την Τουρκία, τότε θεωρείται βέβαιο ότι το στρατιωτικό κατεστημένο θα ορθώσει σοβαρά εμπόδια στον κ. Ερντογάν, αλλά προς το παρόν δεν είναι σαφές πώς θα γίνει αυτό, δεδομένου ότι η σημερινή κυβέρνηση διαθέτει απόλυτη πλειοψηφία στην εθνοσυνέλευση.

Η δεύτερη ατζέντα των στρατιωτικών θα προβληθεί και πάλι σε σχέση με τις αποφάσεις της ΕΕ τον Δεκέμβριο και πιθανότατα περιλαμβάνει μερική ή ευρύτερη αλλαγή πολιτικής σε μείζονα θέματα που ενδιαφέρουν και την Ελλάδα, όπως το Κυπριακό, οι συνομιλίες για την υφαλοκρηπίδα και γενικότερα οι σχέσεις της Τουρκίας με την ΕΕ. Διπλωματικές πηγές στην Αθήνα φοβούνται ότι σε περίπτωση αρνητικών για την Τουρκία αποφάσεων της Ε.Ε. θα σημειωθεί οπισθοδρόμηση και στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, την έκταση της οποίας δεν είναι δυνατόν να διαβλέψει κανείς από τώρα.

Η αγωνία για τις ευρωεκλογές

Η Τουρκία θα υποστεί την πρώτη σοβαρή δοκιμασία κατά τις επικείμενες ευρωεκλογές. Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (Γερμανία, Αυστρία, Γαλλία, Ολλανδία κ.λ.π.) οι πολιτικές δυνάμεις έχουν αναγάγει το μέλλον των ευρωτουρκικών σχέσεων σε μείζον ζήτημα τοποθετούμενες εκ των προτέρων κατά της πλήρους ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η συζήτηση αυτή έχει ήδη θορυβήσει την Άγκυρα, η οποία πρωτίστως ανησυχεί για τάσεις αντιτουρκισμού που αρχίζουν να διαφαίνονται σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, γεγονός που εκτιμάται ως αρνητικό φαινόμενο εν' όψει των αποφάσεων του Δεκεμβρίου. Πολιτικοί αναλυτές πιστεύουν ότι το χειρότερο που μπορεί να συμβεί στην Τουρκία είναι να αρχίσουν σιγά-σιγά να επικρατούν αντιτουρκικά αισθήματα στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, ενδεχόμενο που θα φέρει σε εξαιρετικά δύσκολη θέση τους ηγέτες των κρατών-μελών όταν κληθούν στο τέλος του χρόνου να πάρουν τις αποφάσεις τους.

Εκτιμάται ότι ακόμη και ο καγκελάριος Σρέντερ που έχει ταχθεί αναφανδόν υπέρ της ένταξης της Τουρκίας, το κάνει με ορίζοντα τις ευρωεκλογές γιατί έχει την ανάγκη των ψήφων των περίπου 2,5 εκατομμυρίων Τούρκων μεταναστών και στη

συνέχεια θα αναθεωρήσει τη στάση του. Ακόμη και αν ο Σρέντερ παραμείνει σταθερός στη θέση του, είναι αμφίβολο αν μπορεί να την επιβάλλει σε άλλες χώρες ή ακόμη και να την υποστηρίξει με σθένος τον Δεκέμβριο, δεδομένου ότι η αντιπολίτευση των Χριστιανοδημοκρατών έχει ήδη ταχθεί υπέρ μιάς ειδικής σχέσης Τουρκίας - Ε.Ε. Σημειώνεται ότι οι Χριστιανοδημοκράτες προηγούνται στις δημοσκοπήσεις με διαφορά που υπερβαίνει το 15 τοις εκατό και ήδη οι Σοσιαλδημοκράτες του κ. Σρέντερ αισθάνονται την πίεσή τους.

Στην Γαλλία τα πράγματα είναι πιο σαφή με την έννοια ότι ακόμη και το κόμμα του προέδρου Ζ. Σιράκ έχει ταχθεί κατά της ένταξης της Τουρκίας. Ο Γάλλος πρόεδρος σε πρόσφατη δήλωσή του είχε τονίσει ότι βραχυπρόθεσμα αποκλείεται η ένταξη της Τουρκίας, αλλά μακροπρόθεσμα «ίσως αυτό καταστεί εφικτό», γεγονός που σημαίνει ότι και το Παρίσι δεν θα είναι ιδιαίτερα θετικό τον Δεκέμβριο.

Μετά τις ευρωεκλογές θα παρατηρηθεί κάποια ύφεση. Το μεγάλο γεγονός, προτελευταίο στη σειρά μέχρι τον Δεκέμβριο, είναι η έκθεση προόδου της Τουρκίας που θα ετοιμάσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η τελευταία έκθεση της Κομισιόν τον περασμένο Νοέμβριο ήταν ιδιαίτερα σκληρή για την Τουρκία, παρά το γεγονός ότι ήθελε να στείλει ένα θετικό μήνυμα στις προσπάθειες του Τ. Ερντογάν.

Η έκθεση αυτή αναφερόταν απολύτως επικριτικά στην ανάμειξη των τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων στην πολιτική, στους κρυφούς προϋπολογισμούς των στρατιωτικών, στην ανάγκη σεβασμού των δικαιωμάτων των Κούρδων και των άλλων μειονοτήτων και στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θρησκευτικών ελευθεριών.

Η Σχολή της Χάλκης

Το τελευταίο θέμα ενδιαφέρει ιδιαίτερα την Ελλάδα στο ευρύτερο πλαίσιο της που αφορά τις μειονοτικές περιουσίες όπου εντάσσεται και η επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης. Ακόμη και αν δεν το θέσει η ελληνική κυβέρνηση, το θέμα αυτό θα το θέσει η ίδια η ΕΕ. Σημειώνεται ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο έχει ιδιαίτερη απήγηση στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Φανάρι διεκδικεί την επιστροφή από το τουρκικό κράτος εκατοντάδων περιουσιακών στοιχείων που με διάφορα προσχήματα έχει ουσιαστικά κατασχέσει το τουρκικό κράτος. Υπ' αυτό το πρίσμα θα έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το κλίμα που θα διαμορφωθεί στην Ευρώπη μετά τις ευρωεκλογές εν' όψει της σύνταξης της έκθεσης προόδου που τοποθετείται τον Οκτώβριο, ενώ δεν είναι σαφές πώς θα τοποθετηθούν οι δέκα νέες χώρες που εντάχθηκαν στην Ε.Ε. την 1η Μαΐου. Στην Ελλάδα, η σχετική συζήτηση είναι μάλλον άτονη, γεγονός που οφείλεται στη σύμφωνη γνώμη όλων σχεδόν των κομμάτων που τάσσονται υπέρ της ένταξης της Τουρκίας έστω με την εκπλήρωση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης. Μια ανασκόπηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων αλλά και της ευρωπαϊκής πορείας της Τουρκίας θα έχουν την ευκαιρία να κάνουν οι πρωθυπουργοί των δύο χωρών, Καραμανλής και Ερντογάν, στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ στο τέλος Ιουνίου στην Κωνσταντινούπολη. Ήδη, σύμφωνα με πληροφορίες οι δύο ηγέτες έχουν συμφωνήσει να συναντηθούν, αλλά

δεν είναι ακόμη γνωστό αν με την ευκαιρία αυτή η συμμετοχή του κ. Καραμανλή στη Σύνοδο του NATO εξελιχθεί σε επίσημη επίσκεψη ή επίσκεψη εργασίας για να ανταποδώσει την επίσκεψη Ερντογάν. Σημειώνεται ωστόσο ότι στις εργασίες της Συνόδου αυτής θα πάρει μέρος ο πρόεδρος Μπους, ο οποίος βρίσκεται ήδη σε προεκλογική εκστρατεία και θέλει να εμφανίσει στην εσωτερική κοινή γνώμη το προφίλ ενός ηγέτη που εργάζεται για την ειρήνη. Ο κ. Μπους θα ήθελε να δει εξελίξεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, όμως αυτό δεν είναι εύκολο, τουλάχιστον σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Πάντως ο Αμερικανός πρόεδρος, όπως αναφέρουν πληροφορίες, θα παραμείνει στην Τουρκία και θα επισκεφθεί την Άγκυρα για συνομιλίες καθώς το θέμα του Ιράκ εξακολουθεί να τον «απειλεί» στις εκλογές του Νοεμβρίου. Είναι πιθανό, αναφέρουν διπλωματικές πηγές να συζητήσει με την τουρκική ηγεσία το θέμα του Ιράκ και τη συνεργασία Τουρκίας - ΗΠΑ, όμως στο Κουρδικό που καίει την Άγκυρα δεν φαίνεται να αλλάζει η στάση των Αμερικανών, που ευνοούν την αυτονομία τους. Συμπέρασμα: Οι επόμενοι μήνες θα είναι δύσκολοι για όλους.